

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Mezigenerační pohledy na rodinné soužití

Bakalářská práce

Autor: Barbora Stráníková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Barbora Stráníková

Studium: P18P0118

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Mezigenerační pohledy na rodinné soužití**

Název bakalářské práce AJ: Intergeneration views to family coexistence

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V současné dynamicky se vyvíjející společnosti dochází ke změnám forem organizace rodiny, které, mimo jiné, ovlivňují kvalitu interpersonálních vztahů uvnitř rodiny. Na základě analýzy současného stavu poznání se bakalářská práce zaměřuje na perspektivy vývoje rodinného soužití v nejbližší budoucnosti. Práce dále popisuje konkrétní typy rodinného soužití a faktory, které jej ovlivňují. Zvláště se zaměřuje na proměnu obsahu funkcí rodiny a definuje funkční rodinu. V rámci práce bude provedeno kvantitativní dotazníkové výzkumné šetření, jehož cílem je mapovat mezigenerační pohledy na rodinné soužití. Cílem práce je popsat trendy v proměnách struktury a funkcí současné rodiny.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy. ISBN 80-710-6396-7.

KRAUS, B. et al. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus,

2015, 246s. ISBN 978-80-7435-544-8

MAŘÍKOVÁ, Hana a Marie ČERMÁKOVÁ, ed. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5093-1.

MATOUŠEK, Oldřich, ČERMÁKOVÁ, Marie, ed. *Rodina jako instituce a vztahová síť: (rodina - gender - stratifikace)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901-4247-8.

MOŽNÝ, Ivo, ČERMÁKOVÁ, Marie, ed. *Rodina a společnost: (rodina - gender - stratifikace)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2958-X.

SINGLY, François de, ČERMÁKOVÁ, Marie, ed. *Sociologie současné rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-717-8249-1.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce PhDr. Josefa Kasala, MBA, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce za všechny věcné rady a připomínky, svým nejbližším za podporu při studiu a rovněž děkuji všem respondentům za ochotu spolupracovat při výzkumném šetření.

Anotace

STRÁNÍKOVÁ, Barbora. *Mezigenerační pohledy na rodinné soužití*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021, 80 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá tématem rodiny a rodinného soužití. Popisuje její podobu, funkce i druhy rodinného soužití. Práce se dále zabývá pohledem do historie rodiny, jak se rodina měnila v průběhu let, jak se měnily její funkce, podoba a také, co mělo vliv na tyto změny. Pozornost je rovněž soustředěna na porovnání rodiny tradiční a moderní, taktéž na proměnu sňatečnosti, porodnosti či rozvodovosti. Třetí kapitola teoretické části se zabývá hlouběji rodinou moderní, proměnou jejích funkcí, trendy a faktory, které dnešní rodinu ovlivňují. Je zde zmíněna i možná perspektiva rodinného systému. Empirická část práce mapuje názory středoškolských studentů a seniorů na rodinné soužití prostřednictvím kvantitativně orientovaného průzkumu formou dotazníkového šetření. Pohledy generací jsou následně porovnány.

Klíčová slova: rodina, rodinné soužití, moderní rodina, proměna rodiny

Annotation

STRÁNÍKOVÁ, Barbora. *Intergeneration views to family coexistence*. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2021, 80 pp. Bachelor thesis.

This bachelor's thesis focuses on the topic of family and family coexistence. It describes the form and functions of family and types of family coexistence. The thesis also deals with history of the family system, how the family has transformed over the years, how its functions and form have changed and also what caused these changes. Attention is also focused on the traditional to modern family comparison, as well as on the alteration of marriage, birth and divorce rates. The third chapter of theoretical part covers in-depth analysis of the modern family, the transformation of its functions, the trends and factors that influence today's family. The possible perspective of the family system is mentioned here as well. The empirical part of the bachelor's thesis maps the opinions of high school students and seniors on family coexistence through a quantitatively oriented research in the form of a questionnaire survey. The perspective of both generations is then compared.

Keywords: family, family coexistence, modern family, transformation of family

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne 2. 5. 2021

Barbora Stráníková

Obsah

Úvod.....	9
1 Struktura a fungování rodinného systému	10
1.1 Funkce rodinného systému.....	13
1.2 Typy rodinného soužití.....	15
2 Charakteristiky rodiny ve fázích historického vývoje	19
2.1 Proměna rodiny v čase	20
2.2 Tradiční vs. moderní rodina	23
3 Trendy v proměnách rodiny.....	27
3.1 Nachází se rodina v krizi?	28
3.2 Partnerské formy soužití v dnešní době	35
3.3 Trávení volného času a životní styl rodiny	37
3.4 Proměny obsahu funkcí rodiny	38
3.5 Současné perspektivy rodinného soužití	41
4 Výzkumné šetření zaměřené na rodinné soužití z pohledu středoškolských studentů v porovnání se seniory	45
4.1 Metodologie	45
4.2 Výsledky šetření.....	50
4.3 Diskuse	71
Závěr	73
Seznam použitých zdrojů.....	74
Přílohy.....	78

Úvod

Rodina nabývá podoby, která dosud nebyla běžná. V dnešní době se setkáváme s trendem odkládat sňatek, zakládat rodinu v pozdější době nebo ji dokonce vůbec nezakládat. Narůstá počet svobodných, rozvedených jedinců, velikost rodiny se statisticky zmenšuje, vznikají různé alternativní a nové formy rodinného soužití. Objevují se rodiny jak bezdětné, tak neúplné, objevují se čím dál častěji i volná partnerská soužití. Jsou tyto změny následkem zrychlujícího životního tempa, konzumního způsobu života, či individualismem dnešní společnosti? Můžeme hovořit dokonce o krizi rodiny?

Cílem bakalářské práce je ve třech kapitolách teoreticky popsat podobu současné i tradiční rodiny, poukázat na rozdíly ve funkcích těchto do jisté míry odlišných institucí a také se zaměřit na možný vývoj, který rodinu patrně čeká. Pozornost práce nebude zaměřena pouze a jen na problematiku rodiny jako takové, ale také na aspekty s ní spjaté, jako je například rozvodovost, porodnost, sňatečnost apod.

Rodinné prostředí se významně podílí na formování osobnosti dítěte a jeho začlenění do společnosti. Pokud rodina neplní dostatečně dobře své funkce, může mít na jedince v rodině vychovávaného negativní vliv. Dítě si z rodiny přebírá nemálo vzorců chování i způsob chápání světa. Rodina výchovně ovlivňuje jedince tak jako žádná jiná instituce, rodinné prostředí se tedy může stát rovněž půdou pro vznik sociálně patologických jevů. Abychom mohli eliminovat tyto negativní dopady, je důležité se rodinou zabývat a zkoumat její podobu a potřeby. Rodina je dynamickou institucí proměňující se v čase. Rodinný systém je citlivým organismem, jehož fungování je do velké míry ovlivňováno společenskými a kulturními změnami.

Jaká je perspektiva dnešní rodiny a jaké faktory ji ovlivňují? Jaké jsou její funkce a jak vypadá „funkční rodina“? I těmito otázkami se zabývá tato bakalářská práce.

Cílem empirické části práce je zmapovat a porovnat názory středoškolské mládeže a generace seniorů na současnou rodinu. Samotné zmapování názorů je uskutečněno kvantitativním průzkumem, který je realizován prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření. Průzkum hledá odpovědi na výzkumné otázky a ověřuje hypotézy založené na dosavadních zjištěních.

1 Struktura a fungování rodinného systému

Obecně můžeme rodinu charakterizovat jako seskupení jedinců, kteří jsou spojeni skrze pokrevní, příbuzenské či manželské pouto. Rodina je malou sociální skupinou a mezi jejími členy existují velmi blízké vztahy. Rodina je pro dítě také primární skupinou, v rámci které se začleňuje do společnosti. Rodina má tedy na své potomky významný vliv. Děti se v rodině učí základním vzorcům chování, které pak ovlivňují celý jejich budoucí život. Rodina tvoří identitu jedince. Pod pojmem rodina si ale každý z nás může představit něco jiného. Jak se na problematiku rodiny dívají autoři publikací?

Člověk se od zvířat liší určitými duševními schopnostmi. Tyto specifické projevy můžeme označit jako jevy společenské. Za sociální atom můžeme označit dyádu muže a ženy. Na tento atom se následně napojují atomy další a vzniká sociální život, sdružování, utváření společenství atd. Jako základní atom rodiny tedy můžeme považovat již zmíněnou dyádu muže a ženy. Utvoření této dvojice vzniká na základě sexuality (která je vnadidlem přírody a vede člověka k reprodukci). Utvoření této dyády je ale také projevem citových potřeb člověka a jeho potřeby sociálního soužití. Již naši dávní předci žili v lidských tlupách, díky kterým se mohly lépe rozvíjet jejich mezilidské vztahy. Tyto emoční a sociální vztahy měly na rodinu a její vývoj velký vliv (Hintnaus, 1998, s. 13–14).

„Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.“ (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 78).

Jak dále Stašová (in Kraus, Poláčková, 2001, s. 78) uvádí, jako základ rodiny byl ve všech dosud známých společnostech chápán dyadický pár tvořený mužem a ženou, což je určitá forma manželství nebo partnerství. Z toho tedy vyplývá, že rodina stojí na partnerství osob opačného pohlaví, které je dlouhodobé. Jako základní znak každé rodiny můžeme uvést existenci nejméně jednoho dítěte.

Rodina je primární jednotkou, kterou si člověk nevybírá, ale do které se rodí a ve které zpravidla vyrůstá. Rodinu tvoří především rodiče a zpravidla jejich děti. Tato jednotka propojuje generace a vytváří mezi nimi kontinuitu. Členové rodiny jsou vzájemně propojení jak citovými pouty, tak například poutem solidarity. Rodina je společenským modelem, do kterého jedinec vrůstá. Rodina je všestranná a nenahraditelná instituce. S vývojem společnosti se vyvíjí i její základní jednotka, a to rodina (Haviger, Havigerová, Loudová, 2014, s. 101).

Kolář (2012, s. 118) rodinu popisuje jako malou skupinu lidí žijících společně, která je spojena manželstvím nebo partnerstvím, pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Jde o institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi kterými nalezneme rodičovské, příbuzenské, manželské nebo partnerské vztahy. Základem rodiny je dyadický pár – muž a žena. Rodina je nejstarší výchovnou společenskou institucí a je také základním prostředím umožňujícím socializaci dětí.

Jak uvádí Vaněk (1971, s. 61) „*Rodina je svazek muže a ženy a jejich svobodných dětí založený na biologickém základě. Manželství se stává rodinou tehdy, jestliže zajišťuje reprodukci obyvatelstva.*“.

Rodinu úplnou Vaněk (1971, s. 61) chápe jako uskupení obou rodičů a alespoň jednoho dítěte. Od rodiny můžeme odlišit domácnost, což je skupina osob bydlících a hospodařících spolu. Každý člověk patří alespoň ke dvěma nukleárním skupinám, do rodiny, v níž se narodil, a do rodiny, kterou sám založil a ovlivnil výběrem svého životního partnera.

Mezi znaky rodiny Vaněk (1971, s. 63) řadí: rodina je institucí, vytváří ekonomické podmínky pro výchovu a obživu dětí a tím zajišťuje pokračování lidského rodu, reguluje příbuzenství a dědické vztahy, je jedním z hlavních míst zajišťujících socializaci jedince, podílí se na tvorbě chování jedince, modeluje jeho hodnotový systém i kulturní prvky.

Jak uvádí Možný (1999, s. 13) rodina představuje sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor, který chrání své členy, nemění svůj tvar ani vnitřní uspořádání a vyrovnává změny ve svém okolí. Rodina se stává pro člověka kotvou jistoty. Svou stabilitou umožňuje dynamiku a brání společenský systém před chaosem a zhroutilím.

Budeme-li definovat rodinu jako systém, můžeme říci, že je to soubor částí a vztahů mezi nimi. Zvláštnost tohoto rodinného systému tkví v propojení prvků jak veřejných, sociologických, tak i zcela soukromých, psychologických. Rodinné systémy jsou organizačně velmi složité, rodiny vytvářejí spletité sítě vzájemně propojených vztahů, které se vzájemně ovlivňují. Porozumění rodině jako systému není totéž jako znát vlastnosti každého jedince v rodině. Celek je tedy více než souhrn jeho částí. Tento rodinný systém se rozkládá v prostoru a čase, v biologickém a sociálně-historickém kontextu. Rodina se tedy vyvíjí v průběhu času na základě reakcí vnitřního i vnějšího původu. V rodině i mimo ni probíhají interakce a akce, což můžeme nazvat jako rodinný proces. Tyto rodinné systémy jsou otevřené, což jim umožňuje změnu, kontinuitu i reprodukci, jsou i velmi adaptabilní. V rodině existují určité vzorce chování, interakce,

komunikační výměny, které jsou považovány za podstatu rodinného systému (Sobotková, 2007, s. 24–26).

Höffner (1999, s. 21) definuje rodinu jako „*přirozené společenství rodičů a dětí vyvíjející se z manželství, jemuž Bůh požehnal plodností, a současně tvoří buňku lidské společnosti.*“.

Rodina je primární skupinou, v rámci které probíhá socializační proces. Primární skupina nese tyto znaky: skupina je založena na osobním, bezprostředním kontaktu svých členů, skupina je relativně malá, mezi jejími členy vzniká vzájemný vztah loajality, důvěry, solidarity a také vztahy emocionální blízkosti, členství ve skupině je dáno narozením jedince či volbou, skupina má relativně dlouhou dobu trvání, jedinec se ve skupině angažuje celou svou osobností (Petrusek, 2009, s. 92).

Hintnaus (1998, s. 26–28) uvádí, že rodina je primární skupinou, ve které se mohou velmi intenzivně rozvíjet mezilidské vazby a také komunikace. V každé rodině nalezneme určitou hierarchii interpersonálních vztahů, každý člen rodiny má svou specifickou roli, rodina má svá pravidla a uznává určité hodnoty. V rodině by měla být jasná hierarchie moci, v ideálním případě v rukou rodičů, kteří spolu utvářejí alianci. Rodina je skupinou, ve které se dítě socializuje a vstupuje do společnosti, učí se žít s ostatními lidmi i v dalších skupinách a osvojuje si roli občana.

Za závažný krok v životě člověka je jednoznačně považováno utvoření rodičovské dyády prostřednictvím navázání trvalého partnerského vztahu. Význam tohoto rozhodnutí je pak často stvrzen rituálním potvrzením svazku. Postupem času se začal manželský slib chápat jako právní závazek a manželství jako smlouva. Stvrzovatelem právních závazků, které na sebe snoubenci berou, se stává stát (a to i při církevním sňatku) (Hintnaus, 1998, s. 64).

Geist (1993, s. 344) rodinu definuje jako „*institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, z něhož část členů je vzájemně spojena pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič–dítě, druhá část vztahem matka–otec, třetí část, která se vždy nutně nemusí objevovat, vztahem pokrevním nebo adoptivním, sourozenectvím, všichni vztahem příbuzenství v sociálně sankciovaném více či méně trvalém sociálním vztahu.*“.

Z většiny etymologických výkladů můžeme usuzovat, že slovo *familia* ve svých různých podobách (*family, famille, familj, famílie*, atd.) má původ v latinském výrazu *fámulus* – sloužící. Tento pojem ve svém původním významu označoval **soubor osob, které žijí společně v jedné domácnosti, včetně příbuzných a zaměstnanců.** Tento pojem byl poprvé písemně zaznamenán již v 15. století. Pokud bychom předpokládali,

že slovo *familia* pochází z praslovanštiny, pak by se skládalo ze dvou slov *sfa-sfoja-sfoe* = svá-svoje a *milo-mila-milos* = milé-milá. Spojením těchto slov nám vzniká *sfa+mila-sfamilia-s'familia-familia* = **naši drazí**. V naší slovanské jazykové větvi můžeme slovo *rodina* etymologicky odvodit od kořene *rod*, které znamená *růst* nebo také *stoupat*. Nalezneme spoustu slov se stejným základem, jako je *rod-ina*, *rod-ič*, *rod-it*, *ná-rod*, atd. (Haviger, Havigerová, Loudová, 2014, s. 13–15).

1.1 Funkce rodinného systému

Rodina pečuje o zdraví svých členů, dbá na jejich výživu, kulturní návyky a také je zabezpečuje hmotně. Dále vytváří určité socializační a výchovné prostředí pro potomky, utváří v nich morální postoje, určitým způsobem je ovlivňuje, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní svou roli také ve vztahu ke společnosti, hlavně svou reprodukcí obyvatelstva (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79).

Rodina jako primární skupina plní řadu funkcí, úkolů, rolí a činností, které jí přísluší. Na řadě funkcí se autoři shodují. Zpravidla jde o níže zmíněné funkce.

Střelec (in Maňák, Prokop, Solfronk, 1998, s. 54) uvádí, že rodinné funkce můžeme chápat jako úkoly, které rodina plní vůči svým členům a společnosti.

Funkce biologicko-reprodukční

Tato funkce je významná nejen pro společnost, ale také pro samotné členy rodiny. Rodina tvoří jakousi reprodukční základnu (Kraus, 2008, s. 81). Biologicko-reprodukční funkce dle Střelce (in Maňák, Prokop, Solfronk, 1998, s. 55): děti se stávají pokračováním života rodiny a společnosti, v minulosti také zabezpečovaly kontinuitu rodinné profesní tradice, manželství je prostředím pro společensky (právně i eticky) uznávaný sexuální styk. Hintnaus (1998, s. 66) uvádí, že v rámci této funkce jde o pohlavní soužití muže a ženy, společné plození dětí. Tuto funkci uvádí také Výrost a Slaměník (1998, s. 325) i Kolář (2012, s. 118).

Funkce sociálně-ekonomická

V rámci této funkce se členové rodiny zapojují do pracovního procesu a rodina se staví do role spotřebitele. (Kraus, 2008, s. 81–82). Hintnaus (1998, s. 66) ji popisuje jako funkci hospodářskou, kdy jde o materiální zabezpečování členů rodiny. Jako funkci materiální ji popisuje Výrost a Slaměník (1998, s. 326), jde o funkci, která byla

v minulosti významnější než nyní, kdy slabší členové rodiny mohou využívat systém sociálních podpor, a nebýt tak závislí na silnějších členech rodiny. Střelec (in Maňák, Prokop, Solfronk, 1998, s. 54) tuto funkci popisuje jako ekonomicko-zabezpečovací funkci, kdy rodina využívá, investuje, ukládá určité finanční a materiální prostředky, její členové se zapojují do výrobní nebo nevýrobní sféry v určitých profesích. Rodiče by měli zabezpečit potřebné materiální podmínky pro zdravý a plnohodnotný vývoj dětí. Tuto funkci uvádí také Kolář (2012, s. 118).

Funkce ochranná/zaopatřovací/ pečovatelská

Jde o funkci, která zabezpečuje životní potřeby členů rodiny (Kraus, 2008, s. 82). Tuto funkci uvádí také Kolář (2012, s. 118) jako funkci ochrannou a podporující.

Funkce socializačně-výchovná

Prostřednictvím této funkce rodina napomáhá dítěti začlenit se do společnosti, osvojit si základní návyky a způsoby chování (Kraus, 2008, s. 82). Rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě (Výrost, Slaměnik, 1998, s. 326–327). Socializační a výchovná funkce je jednou z nejdůležitějších povinností rodiny, ovlivňuje všechny ostatní funkce. Zásadní vliv na její plnění má způsob uspokojování potřeb dítěte i to, jaký je vztah a citová vazba mezi dítětem a rodiči, mezi rodiči navzájem a mezi sourozenci (Kolář, 2012, s. 118). Tuto funkci uvádí také Hintnaus (1998, s. 66).

Funkce zabezpečující rekreaci, relaxaci a zábavu

Tato funkce se týká všech členů rodiny a projevuje se v míře společného trávení volného času, druhu zájmových činností apod. (Kraus, 2008, s. 83). Odpočinek, regrese tělesných i duševních sil – význam této funkce v dnešní společnosti narůstá, rodina by měla být protikladem profesních povinností, požadavků a nároků (Střelec in Maňák, Prokop, Solfronk, 1998, s. 55).

Funkce emocionální

Tato funkce je zásadní a nezastupitelná, v rámci ní by měla být poskytnuta láska, pocit bezpečí či jistoty (Kraus, 2008, s. 83). V této oblasti se rodina stává jedinečnou a nezastupitelnou. Rodina poskytuje uspokojení potřeb (Výrost, Slaměnik, 1998, s. 327).

Tuto funkci uvádí také (Hintnaus, 1998, s. 66) jako naplnění potřeby lásky a autor Kolář (2012, s. 118).

Plnění funkcí má jednoznačně vliv na rozvoj dětí v rodině a jeho socializační proces. Rodina by měla plnit výše zmíněné funkce, ale ne vždy tomu tak je. Proto rodinu dělíme na základě plnění stanovených funkcí.

Můžeme hovořit o rodině **funkční**, což je rodina, která plní přiměřeně všechny funkce (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79). Strašíková (2004, s. 29) popisuje rodinu funkční jako jediné rodinné uspořádání, které může plnit svou úlohu dobře. Rodina je malou společenskou skupinou, jde o společenství osob, které spojuje vzájemné příbuzenství, časté setkávání a dlouhodobý kontakt, díky kterému vznikají silná citová pouta. Petrušek (2009, s. 94) hovoří o funkční rodině jako o rodině, která je úplná (je tvořena oběma rodiči), rodina udržuje dobré vzájemné vztahy s prarodiči, rodina je založená na vzájemném respektu manželů a odpovědnosti a je relativně slušně materiálně (finančně) zajištěna. V takovéto rodině probíhá socializační proces dítěte v podstatě bezproblémově.

Afunkční rodina je ta, která občas neplní své funkce či funkci, neplnění funkcí ale nevede k vážnějšímu narušení života rodiny a zásadně negativně neovlivňuje vývoj dítěte (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79).

Dysfunkční rodina je rodina, ve které dochází k vážným poruchám, dokonce i k vnitřnímu rozkladu rodiny, a je v ní zásadně narušován socializační proces dítěte (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79). Rodina dysfunkční je protikladem rodiny funkční. Jde o rodinu rozvrácenou, která ohrožuje pozitivní vývoj dítěte, také jeho stabilitu i vědomí jistoty. Znakem dysfunkční rodiny je rozpad rodinného společenství, který nastává nejčastěji po rozvodu. Tato krize většinou poznamenává natrvalo celý život dítěte (Strašíková, 2004, s. 29)!

1.2 Typy rodinného soužití

Rodina nabývá mnoha podob. Neexistuje pouze jeden jediný rodinný model. V dnešní době se objevují stále nové struktury a typy rodinného soužití.

Jak autoři Montoussé a Renouard (2005, s. 282) uvádí, podoba rodiny závisí z velké části na demografických faktorech, pod kterými si můžeme představit věk, kdy partneři uzavřeli sňatek, plodnost, rozsah majetku, zaměstnání manželů, právní oblasti, ve kterých

jsou činní, či náboženské hledisko. Naši společnost můžeme označit za společnost **monogamní** (umožňuje manželství dvou lidí, muže a ženy), avšak většina tradičních společností byla **polygamní** (uznávala mnohomanželství). Mezi další svazky patří např. **polyandrie** (svazek jedné ženy a více mužů) a opakem **polygynie** (soužití jednoho muže a více žen).

Na rodinu můžeme nahlížet skrze její složení následujícím způsobem. **Rodina nukleární** je podle Možného (2008, s. 293) „rodina tvořená rodiči a jejich dětmi“. Strašíková (2004, s. 31) popisuje rodinu nukleární obdobně jako rodinu, kterou tvoří rodiče a děti.

„Rozšíření konceptu o blízké příbuzné, prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné umožňuje pojem **rodina rozšířená**“ (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79). Rodina rozšířená je složena z více jak dvou generací – jde jak o prarodiče, tak o bratrance, sestřenice či tety a strýce (Laca, 2013, s. 19). Kolář (2012, s. 118) popisuje **rodinu vícegenerační**, kterou nejčastěji tvoří manželé, děti a rodiče jednoho nebo obou rodičů.

Autor Le Play (in Montoussé, Renouard, 2005, s. 283) ještě uvádí **komunitní rodinu**, kdy pod jednou střechou žijí rodiče a všichni jejich ženatí synové (se svými ženami a dětmi), dědictví se v takovéto rodině dědí rovným dílem, jde o soužití více generací.

Dále můžeme rodinu dělit dle jejího vzniku. Možný (2008, s. 294) definuje **rodinu orientační** jako rodinu, ve které se jedinec narodil a vyrůstal. Oldřich Matoušek (1993, s. 123) ji popisuje jako rodinu, do které se člověk narodí, případně do níž je jako dítě přijat.

Rodinu prokreační popisuje Možný (2008, s. 294) jako rodinu, ve které má jedinec vychovávat svoje děti. Jak Oldřich Matoušek (1993, s. 123) uvádí, je to „rodina rozmnožující potomstvo, založená dospělým člověkem“. Laca (2013, s. 19) tuto rodinu nazývá jako tzv. rozmnožovací.

Rodina rekonstituovaná je rodina, která vzniká uzavřením dalšího sňatku partnerů (z nichž jeden či oba mohou být ovdovělí či po rozvodu), součástí jsou děti z předchozích manželství případně z manželství nově uzavřeného (Cherlin in Geist, 1993, s. 346).

Jak Černá (2001, s. 20) uvádí, aby rodina plnila své funkce, je potřeba, aby byli přítomni všichni členové rodiny, hlavně oba rodiče, protože absence jednoho z rodičů je pro dítě škodlivá jak v sociálním, tak v emocionálním vývoji. Pokud je tedy v rodině

rozpad neodvratný, je potřeba alespoň udržet vztahy mezi oběma rodiči na co nejlepší úrovni, aby se zachovalo možná co nejvíce z již zmiňovaných funkcí.

V rámci nukleární rodiny tedy můžeme rodinu dále rozdělit na **rodinu úplnou** (zde jsou oba rodiče a dítě) a **neúplnou** (kterou tvoří pouze jeden rodič – otec nebo matka a dítě (Laca, 2013, s. 19). Skupnik (2010, s. 290) uvádí, že o rodině neúplné můžeme hovořit jako o rodině tzv. jednohlavé. Za příklad můžeme uvést rodinu matrifokální, ve které chybí partner či manžel ženy, a také rodinu patrifokální, která se skládá pouze z mužského rodiče a jeho potomků. Nepřítomnost jednoho z rodičů může mít různý důvod přes osamocené mateřství, rozvod či ovdovění.

Rodinu můžeme také rozdělit na základě vztahu mezi rodiči, a to následovně: **nesezdané soužití** je dle Možného (2008, s. 292) označení pro párové soužití bez církevního či civilního sňatku, kde se předpokládá společné bydlení, sex a alespoň do jisté míry společné hospodaření. Označuje se také jako tzv. formální manželství. Fialová (2000, s. 122) definuje nesezdané soužití následovně: „*mladý pár žije i bydlí ve společné domácnosti a zpravidla také společně hospodaří, aniž by uzavřel manželství*“. Mareš (Mareš a Potočný, 2003, s. 77) popisuje nesezdané soužití neboli **kohabitaci** jako jednu z nejrozšířenějších forem alternativ konvenčního manželství. Tato kohabitace představuje neformální závazek, který poskytuje určitou osobní nezávislost, jelikož není založen na slibu nezrušitelnosti. V některých případech jde ale pouze o přechodný stav, který po nějaké době vztahu vede k uzavření tradičního manželství. Toto předmanželské nesezdané soužití má roli spíše testovací a je způsobem hledání vhodného partnera a možností ověřit správnost volby partnera před uzavřením manželství.

Můžeme hovořit také o **rodině manželské**, v rámci které bylo mezi partnery uzavřeno manželství (Možný, 2008, s. 293).

Manželství Ivo Možný (2008, s. 291) popisuje jako „*dlouhodobé soužití páru, zahájené sňatkem a požívající právní status*“.

„*Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Uzavírá se na základě dobrovolného rozhodnutí muže a ženy, kteří chtějí vytvořit pevné a trvalé životní společenství*“ (Vaněk, 1971, s. 64).

Můžeme se také setkat se soužitím partnerů stejného pohlaví. Tito jedinci mohou uzavírat tzv. registrovaná partnerství. Jak autorky Francová a Dvořáková Závodská (2010, s. 128) uvádí, ze zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů vyplývá, že **registrované partnerství** je trvalým společenstvím dvou osob stejného pohlaví.

Můžeme hovořit také o partnerství „**partnerství spolu, i když zvlášť**“, kdy se partneři považují za pár, ale nebydlí spolu, a tím si udržují jistou formu nezávislosti a autonomie (Formánková, Křížková in Hašková, 2014, s. 131–132).

Objevuje se nám také fenomén **Singles**, který představují jedinci, kteří jsou svobodní a praktikují pouze příležitostné soužití (Mareš a Potočný, 2003, s. 78).

Dle Výrosta a Slaměníka (1998, s. 325, srov. s Šulová in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 109) můžeme zmínit následující výčet alternativ rodinného soužití v souvislosti s reprodukčním procesem:

- soužití biologických rodičů a jejich dětí,
- soužití rodičů adoptivních či pěstounských a získaných dětí,
- soužití partnerů, kteří nechtějí mít děti,
- soužití bezdětných manželů, kteří nemají možnost mít své vlastní biologické potomky přirozenou cestou,
- soužití bezdětných manželů z důvodu tzv. nekonzumovaného manželství (manželství bez intimního života),
- rodiče, kteří žijí bez vlastních biologických dětí, protože nebyli schopni nebo ochotni se postarat o jejich potřeby a děti jim byly následně odebrány,
- žena, která se rozhodne vychovávat dítě sama a partnera o narození dítěte úmyslně neinformuje,
- homosexuální nebo lesbické dvojice pečující o dítě jednoho nebo obou partnerů.

2 Charakteristiky rodiny ve fázích historického vývoje

Abychom pochopili změny ve struktuře rodiny a proč má současná moderní rodina podobu, jakou má, je nutno nahlédnout do historie, jakým vývojem si rodinný systém prošel, co mělo vliv na jeho změny a co ho ovlivnilo. Proměny můžeme sledovat ve způsobu výběru partnera, v toleranci a přijetí rozvodu, v pohledu na alternativní formy soužití apod. Rodinou se zabývá nejedna studie, vzniklo nemálo teorií sociologie rodiny i rodinného chování člověka.

Minulost rodiny má na současnou – moderní – rodinu veliký vliv. Rodina prošla mnoha změnami, ale její významné rysy přetrvávají. Společnost neustále vyžaduje jakýsi typ malé rodinné struktury a silnou vazbu mezi generacemi a uvnitř nich. Mezi společné rysy takřka v každé společnosti Goody řadí: důležitost nukleární rodiny a pokrevního svazku dítěte s oběma rodiči a významné pouto (citové i právní) mezi matkou a dítětem, rodina jako relativně malá skupina (Goody, 2006, s. 1–12). Jak Možný (2008, s. 14–17) uvádí, rodina se mění, ale stále je jakýmsi stabilizujícím prvkem společenského vývoje. Neměli bychom ale rodinu chápat jako jistotu. Již nejstarší etické záznamy věnující se rodině často poukazují, že jakmile lidé přestávají plnit rodinné závazky a nedodržují rodinná pravidla, společnost ztrácí svou sílu. Uspořádání a hierarchie rodinných vztahů sloužilo odjakživa jako vzor pro uspořádání moci ve společnosti.

Rodina jako nejstabilnější výtvar naší civilizace (za který byla často považována) se nejméně od konce první světové války podstatně změnila, a i nadále se mění. Počátek těchto změn bychom našli už daleko dříve, ale až v druhé polovině 20. století se tyto změny výrazně zviditelnily. Objevuje se mimomanželský sex, prudce stoupá počet nemanželských dětí, výběr manželského partnera je v rukou samotných partnerů, manželství se stává občanskou smlouvou, a je tedy zrušitelné (za trvalost rodiny už neručí náboženská víra – *Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj*, ale nahrazuje ji láska) a tím roste i počet rozvodů a opakovaných manželství, oslabují se funkce rodiny, klesá porodnost, žena je zapojována do pracovního procesu a mateřství se stává poněkud krátkou životní epizodou. Tyto naprosto podstatné změny hluboce zasahují do sociálních struktur našich společností a zanechávají dopad na individuální životy všech jejich členů (Možný 2008, s. 20–23).

„Domácnosti konstituované manželským párem s dětmi (což se tradičně chápe jako rodina) tvoří dnes v Evropě jen asi čtvrtinu ze všech domácností ...“ (Možný, 2008, s. 25).

2.1 Proměna rodiny v čase

Na to, jak se rodina měnila v jednotlivých historických obdobích, se zaměříme v této kapitole.

Pravěk

Usuzujeme, že v tlupách žil člověk už přibližně mezi roky 35000–30000 př. n. l. Soužití spřízněných rodin vedlo k rodovému uspořádání, kde spatřujeme základy skupinově řízené socializace nové generace. Takovéto společenství umožňovalo skupině snazší přežití v přírodě (Hitnaus, 1998, s. 6).

Jak ve své knize Matoušek (1993, s. 14–15) uvádí, z nálezů tzv. Venuší (malých hliněných sošek žen) můžeme usuzovat, že vedoucí úlohu v rodině zastupovala žena (tj. matriarchát). Můžeme tak usuzovat i z nálezů tzv. dlouhých domů (z doby kamenné), kde se předpokládá, že žily rodiny pokrevně spřízněné patrně po mateřské linii, (tj. matrilineární). Ve sběračské a lovecké společnosti bylo možné zakládat pouze malé rodiny, což vyplývá z častého stěhování rodin za obživou. Po **neolitické revoluci** klima lidem dovoluje usadit se déle na jednom místě, začít obhospodařovat půdu, chovat dobytek, začala se rozvíjet řemesla, obchod, a tak se společnost začala diferencovat dle majetku. Do čela rodiny i společnosti přechází muž, začíná stoupat počet dětí v rodinách a tím i celkový počet obyvatel. Jak Goody (2006, s. 15) uvádí, tyto podmínky vzniklé v době bronzové (která následovala po neolitické revoluci) umožnily vznik nových druhů sociální stratifikace, založené na vlastnictví půdy, což mělo pochopitelně hluboký vliv na rodinnou strukturu.

Antické Řecko

Řecká společnost byla organizována dle širokých rodů (genos). Jednalo se o soubory rodin, původ byl odvozován od společného předka, členové rodiny používali jeho jméno a uctívali ho. Rod měl i svého krále, který byl představitelem kultu, politikem, soudcem. Bylo vhodné, aby se o dívku ucházelo více nápadníků, a proto byly pořádány různé souboje a otec dívky následně vybral dceři vhodného ženicha. Muži byli do sňatků nuceni, neženili se z lásky, ale proto, aby měli následovníka svého rodinného kultu. Ženy se vdávaly na konci puberty, muži okolo třicátého věku života. Svatba i narození dítěte bylo doprovázeno různými rituály. Lidé totiž věřili, že na každé první věci lpí nepříznivé síly, kletba je však zrušitelná obětí, proto se většina prvních věcí obětovala, třeba i první

dítě. Dítě bylo považováno za plnohodnotnou bytost až po získání jména (až 10. den života). Děti se často odkládaly na ulici a ostatní občané si je mohli vychovat jako otroka nebo uznat za své. Rodina byla striktně patriarchální. Postavení ženy bylo podřízené, vdaná žena měla pouze a jen pečovat o chod domácnosti. Muž se mohl nechat rozvést bez jakýchkoliv formalit, pokud o rozvod požádala žena, musela se obrátit na státního úředníka, který musel posoudit její důvody. Jedině pokud prokázala bití od manžela a špatné zacházení, byl rozvod uznán, avšak ženou bylo následně ve společnosti opovrhováno (Matoušek, 1993, s. 15–17).

Jak Goody (2006, s. 26–27) uvádí, věno hrálo v této době velkou roli, novomanželský pár se v tomto důležitém aspektu odtrhl od svých původních rodin, jelikož měl ve své správě určitý manželský fond (od svých rodičů), což vedlo k utváření vymezených rodinných jednotek a také sňatků v rámci blízkého příbuzenstva. Tento systém byl do jisté míry ochranou před drastickými ekonomickými následky rozvodu. Odlišnost od afrických rodových skupin představuje darování věna ženě, což jistým způsobem narušuje předávání majetku pouze mezi mužskými členy rodové linie.

Starověký Řím

V římské společnosti se objevuje opět patriarchální rodina. Rodiny si Římané cenili natolik, že ve svém právním kodexu (450 př. n. l.) prohlašují, že rodina je základní jednotkou společnosti. Římané odlišovali dva druhy sňatku. Prvním druhem je tzv. přísný sňatek, kdy nevěsta přecházela z péče otcovy do péče manžela. Druhý typ je sňatek volný, kdy byla žena ponechána v péči otcově, s veškerými majetkovými, dědickými i jinými právními následky. Z dob krize římské republiky můžeme zaznamenat příznaky měnícího se postavení žen, kdy na náhrobcích bylo objeveno několik profesí, které mohly ženy vykonávat. Jednalo se například o švadleny, porodní báby, kojné nebo třeba kadeřnice, vychovatelky, písařky i lékařky. Ženy si mohly spravovat svůj majetek, a dokonce se i prosazovat v politickém životě (Matoušek, 1993, s. 17–18).

Římané budovali své rodiny i pomocí rozvodů a opakovaných manželství, adopcí, tvorbou příbuzenských skupin. V podstatě neexistovalo žádné nemožné manželství (Goody, 2006, s. 37–38).

Středověk

Slovanské rodiny byly patriarchální. V době pohanské bylo běžné, že muži mohli mít více žen (například vůdce Sámó měl 22 synů a 15 dcer s 12 manželkami). Mnohoženství bylo tolerováno více společnostmi, avšak vždy se jednalo o výsadu jen těch mocných a bohatých. U východních Slovanů bylo doloženo soužití ženy s více muži, nejčastěji se jednalo o bratry. Po sňatku se však věrnost striktně požadovala (již v dobách pohanských). Cizoložství s vdanou ženou mohlo být trestáno smrtí, znetvořením či prodáním do otroctví. Svobodnou ženu však muž milovat směl a mohl ji zařadit mezi své manželky (Matoušek, 1993, s. 19).

Evropa se začala zásadně odlišovat od Asie a Afriky přijetím křesťanství, které s sebou přineslo celou řadu striktně stanovených systémů daných norem. Církev začala v Evropě působit jako velká organizace, stala se organizačním prvkem společnosti. Její vliv měl velké důsledky i na fungování rodiny. Změnil se způsob předávání dědictví, majetek rodin a obcí se přesouval do rukou církve (Goody, 2006, s. 21).

Křesťanství proti mnohoženství bojovalo, avšak zpočátku ne příliš úspěšně. Za příklad boje proti mnohoženství můžeme považovat nařízení zapovídající mnohoženství vydané v roce 1039 Břetislavem II. (Matoušek, 1993, s. 19).

Jak Goody (2006, s. 33) uvádí, křesťanství se v mnoha ohledech od modelu antické rodiny vymezovalo. Souvisí s tím i zákaz sňatku blízkých i duchovních příbuzných (kteří byli potencionálními manželskými partnery u Řeků, Římanů, ale i většiny Eurasie).

Středověká společnost byla zemědělskou, většina obyvatel žila na venkově a obhospodařovala půdu, dobytek, provozovala řemeslo, ekonomika byla závislá na klimatu, hrozil hladomor, epidemie moru, vpády barbarů. Zvyk odkládat děti přetrvával celý středověk, hlavním důvodem byla chudoba. Sňatky jsou podmíněny zájmy ekonomickými a stavovskými, ke sňatku poddaných bylo potřeba souhlasu vrchnosti. V této době bylo na venkově běžné soužití širších rodin (Matoušek, 1993, s. 20).

Proti křesťanství kladla odpor jiná náboženství (bližší eurasijské tradici), například židovství či islám. Tyto komunity umožňovaly rozvod nebo sňatek blízkých příbuzných. Rodinná struktura se tedy často lišila v závislosti na náboženské komunitě, ve které daná rodina žila (Goody, 2006, s. 21–22).

Novověk

Jak Goody (2006, s. 23) uvádí, v období novověku proběhlo mnoho společenských změn, které měly za následek rozkvět vzdělanosti, s ním spojený rozvoj nových technologií, rozšíření obchodu do celého světa a s ním vzrůstající bohatství, také objevování a dobývání nových území. Hlavním důsledkem těchto změn byl úpadek vlivu církve, což mělo za následek přesun rodinných záležitostí k světským soudům a zvýšený důraz na světské ideologie. Majetek již zůstává v soukromých či veřejných rukou.

Lidé začali bojovat za občanskou rovnost včetně občanských práv žen. V roce 1791 byla v Paříži vydána *Deklarace práv ženy a občanky*, ve které se mimo jiné žádá o právo na zcela svobodnou volbu manželského partnera, určenou pouze citovou náklonností. Od této doby se patriarchální rodina začíná rozpadat. Láska byla do té doby považována za nemoc, hloupou vášeň a rodina měla být určena pouze k plození dětí (Matoušek, 1993, s. 21–22).

Práce se z rodin přenesla do továren a lidé se začali stěhovat do měst, což můžeme považovat za důsledek novověké industrializace. Zavedením povinné školní docházky byly děti na větší část dne odvedeny z rodin. V průmyslu začínají pracovat i ženy, muž tedy přestal být jediným živitelem rodiny. Sňatky začaly být uzavírány na základě přání snoubenců. Společnost byla stále méně hierarchická, stíraly se rozdíly, lidé již nejsou podřízeni vrchnosti nebo církvi (Matoušek, 1993, s. 23).

Industrializace nabídla alternativu k zemědělství, rodina už nebyla tak závislá na přístupu k půdě a přestala být hlavní výrobní jednotkou. Tyto změny (spojené s první a druhou průmyslovou revolucí) měly zásadní vliv na rodinu a její život (Goody, 2006, s. 25).

2.2 Tradiční vs. moderní rodina

Můžeme hovořit o tzv. tradiční a moderní rodině. Jaké hodnoty uznávají tyto rodiny, jak se od sebe liší a co mělo vliv na přeměnu rodiny tradiční v rodinu moderní?

Nastupující mladá generace se tradiční rodině vzepřela. Rodina byla považována za nejstabilnější sociální instituci, kterou posvěcovala církev a poté i stát. Dochází k sexuální revoluci, sexualita již není vázána na rodinu (jako na legitimní prostředí sexuality), z velké části se oprostila od citových vazeb (objevuje se fenomén nevázaného sexu, sexuality jako hry či rozkoše bez následků). Dříve byly manželské vztahy uzavírány se souhlasem rodičů (případně dohodou rodičů), nyní záleží hlavně na přání partnerů.

Změny ve vlastnictví (komunistické znárodnění, hospodářská krize kapitalistického systému) oslabily přenos pouze ekonomického kapitálu a klade se větší důraz na přenos sociálního a kulturního (neboli symbolického) kapitálu. V moderní rodině dochází ke změně vzdálenosti pracoviště od bydliště (dříve řemeslníci pracovali z domu, v dílně, která byla součástí domácnosti), lidé dojíždějí za prací mimo domov. Velkou a podstatnou část socializačních funkcí z rodiny postupně přejímají formální organizace (není zde ale často osobní vazba jako v rodině), jako je škola či masmédiá. Prarodiče již nedožívají doma s rodinou ale spíše v domě s pečovatelskou službou či domově důchodců nebo v léčebně dlouhodobě nemocných (Petrušek, 2009, s. 95–97).

Tradiční rodina

Hodnoty křesťanského či tradičního pojetí manželské lásky se přiklání k těmto krajnostem: naprosto trvalý svazek, úplná vzájemná oddanost, sebeobětování pro vztah a přísná libiduální zdrženlivost (Možný, 1990, s. 76).

Tradiční rodinu zde Petrušek (2009, s. 94) popisuje jako rodinu, která je založena na autoritativní roli otce, je obvykle vícegenerační (rodiče a prarodiče žijí na jednom místě), role jsou zde hierarchicky rozděleny a vzájemně se doplňují. Rodina je sociálně uznanou institucí, která je určena k plození dětí a jejich výchově a předává si ekonomický kapitál.

Výběr partnera se v tradiční rodině neřídil city, ale byl spíše ekonomickou či sociální záležitostí, byl chápán jako čistě praktický akt (Montoussé, 2005, s. 291).

Základním rysem tradiční manželské lásky byla její nepomíjejícínost („dokud nás smrt nerozdělí“). Tento manželský závazek ve většině případů vznikl a trval bez jakékoli citové či sexuální přitažlivosti. Tato přitažlivost, kterou můžeme chápat jako lásku, měla teprve mezi partnery spojenými nezrušitelným závazkem vyrůst. Nikdo v té době nepředpokládal, že partneři budou až do chvíle, než je smrt rozdělí, žít ve stavu citového a sexuálního okouzlení. Nezrušitelný závazek mohl u partnerů vyvolat dokonce i nenávisť, partneři v tomto případě neměli možnost úniku (Možný, 1990, s. 77–78).

Moderní rodina

Moderní rodina je dle Petruska (2009, s. 95) rodina nukleární, manželská, která přerušuje tradiční vazbu několika generací. Generace jsou prostorově odděleny a mladá generace si začíná žít svým životem. Sociální role jsou jasně vymezené a vzájemně se doplňují.

Z původní univerzální funkce rodiny, kdy rodina zajišťovala téměř vše potřebné, se rodina začíná specializovat na funkce pečovatelské, citové i funkce sexuální (týkající se rodičů). Rodina si předává nejen ekonomický kapitál, ale už i kapitál sociální a kulturní (jazyková a řečová výbava, znalosti, schopnosti v určitých oborech či profilace zájmu). Existence rodiny se též legitimizuje (sociálně ospravedlňuje), v hlavní roli s dětmi, s jejich péčí a výchovou.

Autoři Montoussé a Renouard (2005, s. 284) uvádí, že moderní nukleární rodina se stává izolovanou, soustřeďuje se více na sebe a není už tolik součástí širší příbuzenské sítě, jak tomu bylo v rodině tradiční. Jednotlivé formy rodinného soužití jsou ovlivněny jak ekonomickou, sociální, tak i právní společenskou situací. Rodinné soužití výrazně přetvořila urbanizace, masová spotřeba, uvolňování mravů i individualismus. Z patriarchálního modelu se přešlo na model manželský, muž i žena přispívají do domácnosti rovnoměrně a muž už není jediným živitelem rodiny. Montoussé a Renouard (2005, s. 291) dále uvádí, že v dnešní době jsou sňatky, na rozdíl od rodiny tradiční, obecně uzavírány z lásky a partner je svobodně vybírán.

„Vedle definice vztahu v páru jako lásky, tedy vztahu především emocionálního, a vedle definice těch, kdo tento vztah zakládají, jako individuí, která zcela legitimně nárokují vysokou míru autonomie a vlastních životních cílů mimo rodinných, je pro současnou povahu manželského konfliktu významné nové definování vnitřního prostoru rodiny jako prostoru soukromého.“ (Možný, 1990, s. 91).

Moderní pojetí manželské lásky se přiklání k hodnotám jako jsou: vztah otevřený nové volbě, vzájemný respekt a plná nezávislost, seberealizace skrze vztah, spontánní libiduální seberealizace. Tyto hodnoty však nemůžeme považovat za všeobecně platné, jednotlivé rodiny se od sebe liší na základě povahy jejich vztahu, představ o manželské lásce, existují rozdílné mezigenerační pohledy a pohledy se též mění v návaznosti na bydliště či zaměstnání partnerů (Možný, 1990, s. 76).

Možný (1990, s. 77–78) uvažuje, zda je tedy svazek založený na volbě ve stavu citového a sexuálního vzrušení perspektivnějším, pokud vezmeme v úvahu, že tyto emoce s velkou pravděpodobností jednou pominou. Jde tedy spíše o odpovědnost partnerů převzít trvalý závazek. Postoj partnerů je otevřený změně, tento vývoj je silně závislý na podnětech od toho druhého (věnují si partneři dostatečnou pozornost, péči, reagují si vzájemně na city, potřeby apod.?). Jelikož lze manželství zrušit (v případě vymizení citových pout apod.), jde zabránit vzniku až možné nenávisti mezi partnery. Sňatkem však partneři přebírají odpovědnost za blaho toho druhého,

což je může motivovat k co možná nejlepšímu chování, jelikož ví, že i druhý partner je otevřen změně.

Jak Možný (1990, s. 78) uvádí „*Má vlastní svoboda, pokud je zároveň symetrickou součástí svobody druhého, stává se sama sobě limitem.*“.

„*Je důležité si uvědomit, že láska tu není **předpokladem** takového nezrušitelného závazku. Láska tu je tímto závazkem, věrnost takovému závazku je láskou.*“ (Možný, 1990, s. 77).

3 Trendy v proměnách rodiny

Podíváme se tedy ještě podrobně na dnešní rodinu, co je pro ni typické, s jakými problémy se potýká, nahlédneme na možnou krizi rodiny, také na to, jakou proměnou si prošly funkce rodiny, a definujeme si funkční rodinu. Nahlédneme také na možný budoucí vývoj, který rodinu pravděpodobně čeká.

Jak Kraus (in Smutková, Patyi, Truhlářová, 2016, s. 101–102) uvádí, současnou společnost charakterizují dva faktory, a to individualismus a dynamismus. Individualismus představuje touhu po osobní svobodě, individuálních lidských právech, ekonomickém sobectví i atomizaci společnosti. Dynamismus můžeme vnímat jako vnitřní tendenci společnosti k samovývoji. Tento dynamismus vede ke stále zrychlujícímu se vývoji. Zrychluje se životní tempo, které se stává pro člověka zdrojem stresu, neustále se na nás zvyšují nároky jak v profesním, tak rodinném životě.

V dnešní rodině členové žijí spíše vedle sebe než spolu, můžeme hovořit o dezintegraci rodiny, atomizaci života v rodině. Rodina je brána jako překážka svobody jedince. Přímá komunikace byla nahrazena komunikací přes komunikační sítě. Důsledkem jsou pak častá nedorozumění a konflikty. Rodina je také více uzavřenou a izolovanou než dříve. Proměňují se také mezigenerační vztahy, prodlužuje se délka života a setkává se tedy více generací než dříve. Pro pečující rodiny je pak tato situace značně náročná. Komunikace mezi jednotlivými generacemi je čím dál složitější. Mladé generace často nepocítují se staršími generacemi sounáležitost (Kraus, 2015, s. 32–40).

Současná rodina se vyznačuje jistou demokratizací. Muž už nemá takové výsadní postavení jako dříve. Rodina se zmenšuje. Členové rodiny jsou natolik časově a pracovní zaneprázdněni, že tráví méně času společně. Zvyšuje se počet rozvodů a objevují se také dvoukariérová manželství. Sílí také diferencovanost rodin dle socioekonomické úrovně (Kraus, 2008, s. 83–86).

Rodina už není tolik svazována pouze pouty ekonomické nutnosti či tradicí. Dnes se výběr partnera řídí spíše citovým vztahem (což ale může být i důvodem zvýšené rozvodovosti – páry se rozcházejí v okamžiku, kdy už se nemilují) (Montoussé, Renouard, 2005, s. 295).

3.1 Nachází se rodina v krizi?

Rodina se zmenšuje, snižuje se počet dětí, narůstá bezdětnost a také roste podíl neúplných rodin. Nasvědčuje vysoká rozvodovost a přibývající počet nesezdaných soužití snižování stability rodiny? Tyto velké změny jsou pak spojovány s tzv. krizí rodiny.

Petrusek (2009, s. 94) uvádí, že se v soudobé společnosti často mluví o tzv. krizi rodiny. Tento fenomén byl poprvé popsán I. A. Bláhou již začátkem 20. století. Krize je spojována s radikální proměnou rodiny ve druhé polovině 20. století z hlediska jak její struktury (složení), tak sociální funkce, tedy poslání ve společnosti. Tato proměna souvisela se sociálními a mravními následky druhé světové války.

Hintnaus (1998, s. 69) uvádí, že příčiny rozvodovosti a tzv. krize rodiny můžeme hledat ve zvyšujícím se egocentrismu, materiálním blahobytu i konfliktním pojmání sociálních rolí muže a ženy v manželství. Narcismus a egocentrické uvažování může znemožňovat objektivní pohled na partnerské problémy, objevuje se oslabená schopnost vzájemné komunikace, chybí tolerance, manželství dokonce může přestat plnit některé své funkce, a tedy se objevit v krizi. Jako příčiny rozvratu manželství můžeme označit nevládnuté zátěže, překážky na společné životní cestě partnerů, avšak s většinou z nich se manželé mohou vypořádat skrze změnu osobních postojů, usilováním o toleranci atd.

Jak autoři Montoussé a Renouard (2005, s. 294) uvádí, výrazně se snižuje počet sňatků, páry sňatek uzavírají čím dál později a počet nesezdaných párů se stále zvyšuje. Nemůžeme již tedy hovořit pouze o jednom typu rodiny, jelikož dnešní rodina existuje v mnoha formách jako jsou: manželství, nesezdané soužití, rodiny s jedním rodičem, lidé žijící samostatně atd. Dalším ukazatelem údajné krize rodiny se může jevit pokles počtu narozených dětí, generace již tak často nesdílí obydlí pod jednou střechou, což má za následek zmenšování rodin. Od poloviny šedesátých let vzrostl počet rozvodů, a navíc k rozvodům dochází čím dál dříve po uzavření manželství (nejčastěji v jeho čtvrtém roce). Vliv na tyto změny může mít vstup žen na trh práce, jejich emancipace a též liberalizace mravů.

Může ale krize rodiny pramenit ze samé podstaty jejího utváření? Je rodina „přirozenou institucí“? Jak Možný (1990, s. 136–137) uvádí, tvrzení „párová rodina zajišťuje přirozenou reprodukci lidské společnosti“ a „základní sociální vazba v rodině je vztah muže a ženy, kteří plodí děti“, patří mezi tradiční přesvědčení o rodině. V dnešní době se ale objevuje i tvrzení další, které uvádí, že jakési tradiční rozdíly v sociálních rolích mužů a žen, které jsou dány kulturními vzorci, nejsou přirozené, ale jsou pouze

osvojené učením, a lze je tedy přeučit a změnit. Možný (1990, s. 138–142) dále uvádí, že schopnost člověka navazovat výběrové vztahy je znakem vyšší úrovně organizace druhu. Člověk je tedy schopen v průběhu života vytvářet individualizované sociální vazby. V určitém období si člověk vytváří vzorec vazeb orientovaný na biologickou a sociální reprodukci druhu a kultury (dnes tedy vzorec monogamní párové rodiny). Základní vazbou v tomto vzorci je ve všech lidských kulturách vazba matka a dítěte. Na základě kvality této vazby matka – dítě si jedinec utváří další sociální vazby. Vazba muže a ženy má v párové rodině spíše instrumentální funkci s ohledem na vazbu matka – dítě. Vazba muže a ženy se stává tedy až druhotnou a je tvořena za účelem ochrany vazby primární. Současná instituce malé párové rodiny je výsledkem dlouhého a složitého vývoje. Teprve neolitická revoluce usadila člověka a umožnila mu vznik párové rodiny. Do té doby žili lidé ve skupinách, ve kterých fungovala dělba práce na základě pohlaví. I proto se snaha o zrušení pohlavní dělby práce v dnešní době setkává s mnoha obtížemi. Dle Hintnause (1998, s. 6) rodinu můžeme chápat jako produkt lidské civilizace, který se rozvíjí již asi 10000 let. To je ale z pohledu biologie poměrně krátká doba na přesné genetické naprogramování formy soužití pohlavně rozdílných jedinců, proto i v dnešní společnosti nacházíme společenství jednoho nebo více mužů s jednou nebo více ženami a jejich dětmi. U jiných živočišných druhů tvořících rodinu se s touto situací nesetkáme.

Oproti tomu Montoussé a Renouard (2005, s. 294) uvádí následující: „*Na základě mnoha indikátorů (např. snížení počtu sňatků či zvýšení počtu rozvodů) je možné se domnívat, že se rodina jako instituce nachází v krizi. Ve skutečnosti je tomu právě naopak – rodinná pouta jsou čím dál pevnější, proměňuje se pouze charakter rodinného soužití.*“.

Jak dále uvádí Montoussé a Renouard (2005, s. 296) „*V současnosti nedochází ani tak k odmítnutí rodiny, jako spíše k odmítnutí manželství a tradičních forem rodinného soužití založených na stálosti a přísném rozdělení rolí. Moderní rodina, pro niž je charakteristická potřeba svobody, není v krizi.*“ můžeme říct, že se pouze a jen mění její forma a potřeby.

I když se nám může zdát, že se rodina rozpadá, lze pozorovat, jak se vztahy v rodině uspořádávají na nových základech. Vznikají rodinné sítě tvořené členy z různých sňatků a partnerství. Nové rodinné uspořádání požaduje soudržnost a solidaritu (Fontain in Lajda, 2014, s. 79).

Údajnou krizi rodiny tedy můžeme považovat spíše za jakousi transformaci, přeměnu, která nemusí nutně ovlivňovat stabilitu rodiny. Můžeme pozorovat, že dnešní

rodina je založena více na citovosti a vzájemné blízkosti (viz důraz na funkci emocionální). Proměny struktury rodiny můžeme pozorovat na některých demografických údajích, jako je sňatečnost, rozvodovost či porodnost.

Sňatečnost

Jak autorky Rychtaříková a Kuchařová (2008, s. 27) uvádí, období od druhé světové války do počátku sedmdesátých let považujeme za věk tradiční rodiny. Rodina vznikla sňatkem a děti se rodily v manželství. Snižoval se věk při uzavírání sňatků a v té době manželství uzavíral téměř každý (proto můžeme hovořit o době časného a častého sňatku). Po roce 1970 však začalo nabývat na významu nesezdané soužití. Objevila se i forma odděleného soužití, kdy se praktikuje oddělené bydlení i hospodaření. V důsledku těchto změn poklesl počet sňatků, ale i rozvodů.

V roce 1970 činil průměrný věk prvního sňatku u žen 21,5 let a u mužů 24,3 let. 90 % mužů a 92 % žen uzavíralo alespoň jednou za život sňatek. Rok 1990 se stal v České republice mezníkem mezi **sňatky častými a časnými** a **sňatky pozdními a málo frekventovanými**. Tento model se v Evropě začal prosazovat již od sedmdesátých let. Věk při prvním sňatku se snížil v roce 1990 na 24 let u mužů a 21,4 let u žen. V roce 2006 byl průměr věku při uzavírání manželství u mužů 31 let a u žen 28 let. Na základě struktury sňatků dle rodinného stavu snoubenců v České republice ubývají sňatky, kdy byli oba partneři svobodní (v sedmdesátých letech bylo takových sňatků 75 % dnes je to 65 %). Jako druhé nejčtenější jsou sňatky, kdy jsou oba snoubenci rozvedeni (14 %). K přibližně stejně častým sňatkům dochází u sňatků svobodného muže s rozvedenou ženou a rozvedené ženy se svobodným mužem (9–10 %). V sedmdesátých letech rozvedení uzavírali další sňatek v 70 % případů, v roce 2008 už jen 40 % rozvedených (Rychtaříková, Kuchařová, 2008, s. 28–30).

Rozvodovost

Můžeme se setkat s výrazem „zrušené manželství“, které se využívá v případech církevního sňatku, kdy jde o anulování sňatku od samého začátku (hlavně proto, že pro věřící je sňatek posvátný a nerozlučitelný). Ještě za první republiky se u nás využíval termín „rozvod od stolu a lože“, díky kterému bylo umožněno žít manželům odděleně, ale nemohli uzavřít další sňatek. Pro anulování manželské smlouvy byl zaveden pojem „rozluka“ (který se v podstatě shoduje s dnešním rozvodem). Rozpad manželství byl vždy

v historii považován za nebezpečný, a manželství proto bylo mnoha způsoby chráněno (ukládáním sankcí, snaha o znesnadnění rozvodu apod.). Povolení rozlučitelnosti manželství se projevilo především stoupající rozvodovostí (Hintnaus, 1998, s. 65–66). Od roku 1950 již v České republice existuje jediná forma zániku manželství, kterou je rozvod. Po druhé světové válce do sedmdesátých let se manželství stávalo celoživotní prioritou ve většině evropských zemí, a také proto se rozvádělo poměrně málo lidí (Rychtaříková, Kuchařová, 2008, s. 30).

Hrušáková (2000, s. 3) rozvod popisuje jako právní zrušení manželství. Rozvod si prošel dlouhým vývojem, který byl ovlivněn kulturní tradicí i vlivem církve. Za běžnou záležitost se začal považovat až ve druhé polovině 20. století. Šulcová (in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 111) dále popisuje, že v návaznosti s vymizením „protirozpadových bariér“ (upadá vliv církve, zvyšuje se společenská tolerance vůči rozvodům) v tomto období (2. pol. 20. stol.) se rodina stává čím dál méně stabilní, přibývá rozvodů a ubývá „skrytých rozvodů“ (případů, kdy rodina navenek působí spořádaně, ale vztahy mezi rodiči mohou být až negativní).

V roce 1965 končilo rozvodem asi 20 % manželství, o deset let později v roce 1975 pak 30 %. Počty rozvodů měly a stále mají rostoucí tendenci. V roce 1985 skončilo v České republice rozvodem celkem 35,9 % manželství, v roce 2005 47,3 % a v roce 2006 bylo 48,7 % manželství ukončeno rozvodem. Nedošlo pouze k nárůstu počtu rozvodů, ale také k nárůstu rozvodovosti po delším trvání manželství (v dnešní době má cca 30 % rozvádějících se manželů nezletilé děti, v minulosti to bylo téměř 80 %) (Rychtaříková, Kuchařová, 2008, s. 31–32).

Příhoda (in Hintnaus, 1998, s. 67) uvádí, že se průměrně do pěti let trvání manželství zruší téměř dvě pětiny manželství. Můžeme usuzovat, že většina manželů nevyčká ani do momentu, kdy vzájemně přizpůsobí své povahy a naplní všechny ostatní podmínky šťastného soužití, a rozcházejí se tedy ukvapeně a se stejnou lehkomyšlností, s níž se zasnoubili. Za nejčastější příčiny rozvodu Příhoda (tamtéž) uvádí nezvládnuté problémy v manželských vztazích, které se projevují nevěrou, alkoholismem, nezájmem o rodinu apod.

Sedm z deseti rozvodů iniciují ženy. Průměrná doba trvání manželství nedosahuje ani deseti let a u nesezdaných soužití je toto trvání ještě kratší. V těchto situacích jsou děti nuceny prožívat rozchod spolu se svými rodiči. Můžeme předpokládat, že takové rozhodnutí se nepřijímá lehce, pokud jsou v manželství děti. Partneři do manželství

investovali citovou energii, a proto nemusí být tak snadné se vztahu vzdát a začít nový život (Smith, 2004, s. 15).

Do určité míry má na rostoucí rozvodovost vliv společnost. V posledních letech se změnilo postavení žen, manželky již nejsou podřízené manželům, už se nestarají pouze o děti a dům, ale jsou již jako muži v kontaktu s širším světem. Uchování stability vztahu již dnes není hlavní prioritou, lidé spíše preferují citové uspokojení a sexuální vztahy. Dnešní lidé neočekávají, že věci budou mít dlouhého trvání, což se týká jak práce a majetku, tak, ke škodě zúčastněných dětí, často i manželství. Dnešní manželství a partnerství jsou již uzavírána s vědomím, že je lze snadno ukončit. Stigma spojené s rozvodem či soužitím bez svatby již vymizelo. Rozchod rodičů se však velkou měrou dotýká dětí, a i proto může být emoční vypětí a obtížnost situace související s rozchodem ještě větší pro všechny zúčastněné, navíc i proto, že už širší rodina není tak dostupná jako dříve (Smith, 2004, s. 16).

Každá manželská dvojice do manželství vstupuje s určitými představami. Pokud tato očekávání rodina neplní, dochází k pocitům nespokojenosti až zklamání. Rozpad rodiny může být tedy řešením takovéto partnerské krize (Výrost, Slaměnik, 1998, s. 333). Na rozvodovost může mít vliv několik dalších faktorů, jak uvádí Smith (2004, s. 16–21), jako je například nerovnoměrné rozložení moci ve vztahu (partner se bojí druhého) nebo také to, že lidé již nepřikládají manželství význam sdílení či společenství. Vliv mohou mít také nevyřešené problémy z dětství, které ovlivňují postoj k partnerovi a jeho chování (př. zkušenosti, naučené modely chování, nenaplněné potřeby, ...). Příčinou manželského nesouladu mohou být také děti (př. rodič je na dítě příliš přísný, protože si myslí, že druhý partner je příliš laxní, dalším příkladem může být ztotožnění rodiče s dítětem, ...). Působit mohou také tzv. nezralá manželství, kdy lidé vstupují do manželství, aniž by se navzájem znali, do vztahu vkládají nerealistická očekávání pramenící z potřeby láskyplného vztahu, kdy vidí partnera v tom nejlepším světle, s představou, jakou potřebují vidět, nikoliv reálnou. Vliv také mohou mít emoční tabu, kdy se partneři bojí navzájem svěřit. Nakonec partneři ani neumí dát najevo své emoce. Partneři mohou mít rozdílnou potřebu na vzájemnou blízkost (někdo potřebuje více volnosti, někdo méně). Problémem mohou být také rozdílná očekávání plynoucí ze sňatku. Manželství může také selhat v průběhu těhotenství ženy či v průběhu prvních měsíců po narození dítěte. Toto období může být pro partnery velmi náročné. Důvodem může být neočekávané chování partnera (př. nadměrné pití alkoholu, drogová závislost, záchvaty vzteku, ...), které už protějšek nehodlá tolerovat. Důvodem rozchodu může být také neuspokojivý sexuální vztah

(v tomto případě je nevěra spíše příznakem než důvodem rozchodu partnerů). Obtíže mohou pramenit také ze způsobů komunikace, kdy nefunkční komunikace předchází citové propasti mezi partnery.

Jak Strašíková (2004, s. 29–30) uvádí, rozvrat rodiny znamená pro dítě trauma a ztrátu. Rozpad rodinného společenství často poznamenává natrvalo celý život dítěte. Po rozvodu rodičů zpravidla dochází k posilování nenávisti jednoho z rodičů proti druhému, popřípadě obou rodičů navzájem. Tato situace v dítěti vyvolává pocit ohrožení a také nadměrnou zátěž, jejichž následkem je stres. To se může odrážet v útěcích z domova, zhoršením školního prospěchu a též na začátek nedůvěry k celému okolnímu světu. Před narušením pospolitosti manželského a rodinného soužití je tedy třeba hlubokého zamyšlení, varování a také uvědomění si následků, které mohou být nepříznivé až hrozné. Dítě může být poznamenáno citovou deprivací, která je příčinou citového odcizení, rezignací či nezájmem o cokoli a může vyústit v hledání náhradních a často nebezpečných hodnot. Může dojít i k agresivnímu jednání ze strany dítěte, které můžeme chápat jako jeden z obranných mechanismů (z této situace pak není daleko k trestné činnosti).

Jak Hintnaus (1998, s. 74) uvádí: „*Děti rozvodem manželským trpí vždy. Rozdíl je pouze ve velikosti tohoto utrpení.*“.

Rozvod je nejčastěji hájen tvrzením, že děti trpí více v konfliktním manželství, než když se rodiče rozvedou. To je ale možné jen v případech, kdy se vztah mezi rodiči po rozvodu zklidní a dítě se ocitá v harmonickém prostředí. Ve většině případů tomu tak ale bohužel není. Většina dětí, které prošly psychologickým vyšetřením, tvrdí, že jejich největším přáním je, aby všichni s maminkou a tatínkem žili pohromadě. Můžeme hovořit o klesající mravní odpovědnosti a symptomech nemocné rodiny jako společenské instituce. Měla by být zvyšující se rozvodovost důvodem k obavám, že lidstvo nemyslí na svou reprodukci a kontinuitu svého vývoje? Je správná cesta hájit rozbití manželství a rodiny zájmem dětí nebo jde spíše o pokrytectví? (Hintnaus, 1998, s. 75).

Porodnost

Jak Fialová (2000, s. 12) uvádí, v padesátých letech 20. století se rozšířil model rodiny se dvěma dětmi, který přetrval až do počátku let devadesátých. Tato dvoudětná rodina dodnes pro českou populaci představuje nejrozšířenější ideální typ rodiny s dětmi.

Plánovaný počet dvou dětí se často udržoval pomocí interrupcí (kvůli nízké úrovni antikoncepce), třetí těhotenství žen častěji končilo interrupcí než porodem. Model dvoudětné rodiny potvrzují také autorky Rychtaříková a Kuchařová (2008, s. 16), které zmiňují, že v české populaci dlouhodobě dominuje model dvoudětné rodiny. Obecně se rodí nejvíce dětí prvních v pořadí a počet narozených s každým dalším dítětem v pořadí klesá. V České republice se dnes 84–86 % dětí rodí buď jako první nebo druhé (v roce 1950 jich bylo celkem 67 %).

Ještě na začátku devadesátých let 20. století byla v České republice úhrnná plodnost (průměrný počet živě narozených dětí jedné ženě v reprodukčním věku) vyšší než ve většině evropských zemí, kdy v roce 1990 činila 1,89 a v roce 1991 1,86. Po vzniku samostatné České republiky (1993) se demografické ukazatele razantně změnila a intenzita plodnosti se značně snížila, narostl podíl dětí narozených mimo manželství a také vzrostl věk matek při narození prvního dítěte. V roce 1995 byla úhrnná plodnost rovna nebo menší 1,3, v roce 1999 to bylo 1,13 a v roce 2006 1,33 (Rychtaříková, Kuchařová, 2008, s. 14). Co se týče změny věkového profilu plodnosti, věk rodiček se držel od roku 1950 celkem stabilně až do devadesátých let. Vysoké hodnoty vykazovala skupina žen ve věku 20–24 let, po roce 1998 se maximální plodnost přesunula do věku 25–29 let. V roce 2006 se ve věkové skupině 25–29 let nachází skoro 40 % z celkové plodnosti a ve věku 30–34 let necelých 30 %. Nejdramatičtější pokles nastal u skupiny 20–24 let, kdy se hodnota snížila na 0,23 (v roce 1990 činila 0,87) (Rychtaříková, Kuchařová, 2008, s. 15).

Až do roku 1989 nepřesáhl podíl živě narozených dětí mimo manželství 8 % ze všech živě narozených. Hodnoty přesahující 10 % byly v České republice zaznamenány až v devadesátých letech, v roce 1999 pak hodnota činila 20 %, v roce 2006 celkem 33 %. Podíl dětí narozených rozvedeným matkám také vzrostl, a to na 6 % (2006) z dřívějších 2 % (1986). Vzrostl také podíl dětí narozených mimo manželství svobodným matkám z 69 % (1986) na 80 % (2006). V období po válce vzrostl také počet dětí počatých před sňatkem (zároveň narozených v manželství), kdy údaje z osmdesátých let značí hodnotu 55 %. Tato hodnota však začala v devadesátých letech klesat, a to až na 30 % (2006) (Rychtaříková, Kuchařová, 2008, s. 17–18).

Můžeme konstatovat, že snížená porodnost může být spojena se změnami životního stylu mladších generací (prodlužuje se délka studia, budování profesní kariéry, pokles závislosti na rodičích, ...). Mění se také hodnotová orientace (rodičovství konkuruje úspěchu, společenské postavení, vzdělání apod.), vliv má také změna pohledu na roli ženy

ve společnosti. Byl zaznamenán prudký nárůst počtu dětí narozených mimo manželství (v roce 1980 celkem 5,6 %, v roce 1990 8,6 %, v roce 2000 21,8 %, v roce 2002 celkem 25,3 %). Mladší generace se staví podstatně tolerantněji k mimomanželskému rodičovství než generace starší. S výrokem, že by se děti měly narodit do manželství, souhlasí celkem 57 % lidí ve věku 26–34 let, ve věkové skupině 55–64 let souhlasilo celkem 78 %. Rodina je ale stále převážně uznávána jako to nejlepší prostředí pro výchovu dětí, přitom podle názorů zhruba poloviny dospělé populace to nevyklučuje schopnost jednoho rodiče zvládnout výchovu sám. Narození dítěte je sice doprovázeno změnou časového fondu rodičů (zejména matky), poměru příjmů a výdajů rodiny, ale zároveň má pozitivní vliv na vztahy v rodině (mezi rodiči i mezi generacemi). Tento pozitivní vliv na vztahy v rodině po narození dítěte do značné míry určuje počet dětí v rodině (Kuchařová in Mareš, Potočný, 2003, s. 199–202).

3.2 Partnerské formy soužití v dnešní době

Můžeme konstatovat, že tolerance k alternativním formám soužití v dnešní společnosti roste. Přibývá párů, které volí nesezdané soužití či jiné alternativy k manželství.

Analýza demografických změn v 90. letech ukázala, že počet lidí, kteří zůstávají svobodní, vzrostl. Z výzkumu vyplývá, že mladí lidé stále preferují manželství, avšak část lidí si vytvořila novou koncepci partnerského vztahu, a to takovou: nejprve spolu žít v nesezdaném soužití a sňatek uzavřít až později. Více než 90 % mladých lidí chce do manželství vstoupit, ale většina až poté, co si vyzkouší společný život ještě před sňatkem. Nesezdané soužití tedy chápou jako přechodný stav před manželstvím, představa celoživotního nesezdaného soužití u nich není příliš reálnou. Jen nepatrný počet respondentů preferoval žít bez stálého partnera. Pro většinu mladých lidí byla láska a silný citový vztah, touha po bezpečném zázemí, a také snaha, aby se děti narodily do manželství, základní podmínkou vstupu do manželství. Naprostá většina respondentů plánuje děti, ve většině případů dvě. Průzkum ukázal značnou toleranci k rozvodům i umělé potratovosti. Obě situace ale respondenti považují až za krajní či nouzová řešení (Kučera in Fialová, 2000, s. 156–158).

Autoři (Kuchařová in Mareš a Potočný, 2003, s. 203) na základě výsledků šetření z roku 2001 konstatují, že se postavení rodiny v hodnotovém žebříčku v podstatě nemění a mezi sledovanými generacemi neshledali významné rozdíly. Mění se však obsah hodnoty rodiny (představy o způsobech uzavírání manželství, zakládání rodiny, ...).

Rodina už se tolik nenachází v centru životního usilování, ale je stále v popředí životních plánů a předpokladů spokojeného a také smysluplného života. Tato fakta se v reálném chování nejmladší generace odráží na snižování počtu dětí, zvyšování věku snoubenců a rodičů prvorozených dětí, na straně druhé zvyšující se nestabilitou rodin i přes zodpovědnější a rozvážnější přístup k jejímu zakládání. Názory na hodnotu manželství se zdají být spíše univerzální, mezi muži a ženami jsou takřka nepatrné rozdíly. Jeden z rozdílů může být v pohledu některých žen na muže, kdy v muži stále spatřují živitele rodiny, a proto v manželství spatřují finanční jistoty. Ženy na rozdíl od mužů v manželství tolik neshledávají omezení osobní svobody. Lidé s nižším vzděláním si více váží manželství, spatřují v něm nejen finanční záruku, ale i nejvhodnější prostředí pro výchovu dětí. Na základě výzkumu postojů k rodině a rodičovství z roku 2001 (Kuchařová in Mareš a Potočný, 2003, s. 196), byly zjištěny tři typy postojů. První typ charakterizuje jedince, kteří uznávají rodinu, jsou nakloněni rodičovství, ale nepovažují sňatek za jeho důležitou podmínku. Neuznávají nutnost formální legalizace partnerského soužití. Druhým typem jsou lidé, kteří preferují (tradiční) manželství, vysoce hodnotí formální legalizaci soužití partnerů sňatkem. V manželství vidí přednost především z hlediska výchovné i materiálně a právně zabezpečovací funkce. Manželství a rodičovství nepovažují za omezující faktor. Třetím typem jsou pak jedinci, pro které je manželství faktor omezující osobní svobody, nepovažující za důležité, zda je nebo není partnerské soužití legalizováno. Toto soužití nevyhledávají ani nezavrhují. V každém případě ale vyžadují určitou míru osobní nezávislosti. Kuchařová (in Mareš a Potočný, 2003, s. 189–195) uvádí, že rodina a rodičovství si stále udržuje své výsadní postavení u většiny dotazovaných. Avšak soužití s partnerem bez sňatku je především pro mladé lidi stále častější formou soužití, alespoň v určité fázi života (zpravidla před prvním sňatkem či narozením prvního dítěte). Mladší generace častěji připisuje alternativním formám soužití srovnatelný význam jako manželství. Rodina patří k preferovaným hodnotám, ale alternativní formy soužití jsou stále více přijímány jako téměř rovnocenné. Snížil se také podíl lidí požadujících stabilitu manželství po celý život. Jedinci již nepožadují udržení manželství za každou cenu, ale zřejmě současně uznávají i jeho nezastupitelné funkce. Vzrůstá tolerance a zájem o opakované manželství a také nesezdané soužití. Respondenti považovali za důležitou jak materiální jistotu v manželství, tak právní záruky vztahu, ale především byl hodnocen význam manželství pro zajištění citových vazeb a poskytování sociálního zázemí. Objevuje se i dlouhodobá vysoká tolerance rozvodů zejména lidí v mladším středním věku. V toleranci rozvodu hraje roli hlavně

rodinný stav, kdy rozvedení respondenti (včetně opakovaně sezdaných) podstatně častěji vyjadřovali souhlas s rozvodem jako s řešením manželské krize. Jak vyplývá z výzkumu, názor, že by se děti měly narodit do manželství, zastávají dvě třetiny dospělé populace, avšak lidé do 29 let sdílí tento názor v 55 %. Rodičovství je tedy stále spojováno s manželstvím.

Vohlídalová (in Hašková, 2014, s. 81) uvádí, že mimo jiné narůstá počet jedinců, kteří volí individualizované formy uspořádání domácnosti, tedy bydlí sami, jedná se asi o 31 % mužů a žen ve věku 25–60 let. Nejčastější formou stále zůstává manželství (48 %), nesezdané soužití praktikuje 15 % respondentů. Lidé, kteří mají vážný partnerský vztah, ale nežijí spolu, tvoří asi 6 %. Avšak u mladých lidí (do 35 let) se častěji objevují alternativní formy soužití. Můžeme tedy pozorovat posun věku vstupu do manželství na pozdější dobu.

3.3 Trávení volného času a životní styl rodiny

Životní styl je způsob, kterým lidé žijí, jak se chovají v určitých situacích, jak řeší konflikty, můžeme zde zařadit i hodnoty, normy, ideje, které jedinec či skupina uznává. Životní styl má do určité míry vliv na kvalitu života (Kraus, 2015, s. 92–95). Kraus (2015, s. 115–122) dále uvádí, že životní styl současné rodiny je značně poznamenán konzumností. Rodiče kompenzují čas, který dětem nevěnují, nakupováním všeho, na co si jen vzpomenou, můžeme hovořit o „zpeněžování dětství“. Upřednostňovány jsou hodnoty materiální nad hodnotami duchovními. Na rodinu a její trávení volného času mají také velký vliv média. Do života rodin se promítají jevy jako dezintegrace, atomizace či vnitřní labilita. Nejčastěji se členové rodiny schází u jídla nebo při sledování televize. Životní styl rodin se čím dál více diferencuje, přibývá rodin, které žijí zdravým životním stylem, ale také rodin, které volný čas tráví nevhodně, a objevují se tak početněji civilizační choroby.

Ve volném čase rodiny nejčastěji sledují televizi, tráví čas před počítačem či mobilním telefonem, příznivé je ale to, že rodiny často jezdí na výlety, nebo společně vyráží na procházky, věnují čas četbě a v neposlední řadě i sportují (cyklistika, turistika, lyžování, plavání a další) (Žumárová in Kraus, 2015, s. 156–160).

3.4 Proměny obsahu funkcí rodiny

Protože se rodina pohybuje v určitém společenském prostoru, její funkce se v průběhu času mění, přetvářejí, mizí, zužují či rozšiřují a řadu funkcí, které původně příslušely rodině, převzal stát (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79). Na proměnu funkcí rodiny mají vliv jak společenské změny, tak faktory kulturní, které do značné míry ovlivňují postavení rodiny ve společnosti a také vztahy uvnitř rodiny (Černá, 2001, s. 19).

Názory na rodinnou výchovu, její význam či zaměření a prostředky jejího působení se vždy vyvíjely se společností a také s orientací výchovně-vzdělávacího systému ve společnosti. Ve druhé polovině 20. století byla prosazována socialistickým způsobem života zaměstnanost obou rodičů, kteří přenechávali značnou část odpovědnosti spojené s výchovou specializovaným institucím (vznik družin mládeže, školních klubů, domů mládeže, lidových škol umění, kulturních středisek, dětských knihoven apod.), a tento získaný čas využívali pro sebevzdělávání, zájmové aktivity či veřejně politickou činnost. Nejen z tohoto příkladu vyplývá, jak velké sepětí mezi rodinným životem a společenským děním existuje. Stále je ale zdůrazňována důležitost rodinné výchovy a také to, že rodina má nezastupitelné místo ve výchově dětí. Od určitého věku dítěte však rodina nemůže zabezpečit jeho komplexní a multikulturní rozvoj svými vlastními silami a v této době využívá spolupráce se specializovanými institucemi. Na výchově dětí se s rodinou podílejí i učitelé, škola, organizace pro děti a mládež, hromadné sdělovací prostředky, společenské prostředí a také různé sportovní, zdravotnické, ekologické a další organizace. Rodiče jsou ale pořád nejdůležitějšími vychovateli a ostatní vychovatelé mohou jen doplňovat výchovu rodičů. Rodiče jsou zodpovědní za výchovu dětí obecně, ne jenom v rodinném prostředí (Střelec in Maňák, Prokop, Solfronk, 1998, s. 55–58). Výchovná funkce je jen obtížně nahraditelnou, zajišťuje dítěti socializaci, předává dítěti sociální hodnoty, pravidla a normy, způsoby komunikace, způsoby uvažování či řešení konfliktů (Šulová in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 110). Podstata výchovné funkce současné rodiny spočívá hlavně v utváření vhodných osobnostních a především charakterových a emocionálních předpokladů, na základě kterých se dále rozvíjí vzdělávací proces či profesní příprava (Bánhegyi in Maňák, Prokop, Solfronk, 1998, s. 59). V dnešní době už ale rodina není jediným socializačním činitelem, ale často působí i vrstevníci nebo rodina odpovědnost za výchovu přesouvá na školu (Kraus, 2008, s. 82).

Zásadní funkcí rodiny zůstává funkce sociální. Rodina zabezpečuje socializaci a předávání hodnot. Rodina předává dítěti základní hodnoty celé společnosti i hodnoty

konkrétní společenské skupiny. Socializace probíhá formou nevědomou (tj. učení nápodobou) a vědomou (vysvětlování norem a pravidel chování). V rodině se projevuje mezigenerační solidarita (děti, o které rodiče pečují, jim následně vrací jejich péči). Solidarita se objevuje v podobě finanční pomoci (půjčky), výpomoci v domácnosti (hlídání dětí či úklid) nebo v podobě pomoci sociální (vyřizování úředních záležitostí). Můžeme konstatovat, že v rodině byla ekonomická pouta nahrazena těmi citovými (Montoussé, Renouard, 2005, s. 286–287).

Reprodukční funkce rodiny byla jednou z nejobvyklejších a také nejpřijatelnějších důvodů pro její existenci. Nyní už rodina v reprodukci ztrácí svůj význam v souvislosti s rozvojem medicíny, genetiky a rozvojem technickým. Jako příklady můžeme uvést umělé oplodnění, darování vajíček, ženy jako nositelky cizího vajíčka, klonování (Výrost, Slaměník, 1998, s. 325). Podstata této funkce se nemění, ale je často vnímána jako překážka v dosahování profesního růstu, v seberealizaci rodičů či jako přepych. Můžeme pozorovat úbytek dětí, častěji se objevují rodiny pouze s jedním dítětem či páry bezdětné, čím dál starší matky atd. (Kraus, 2008, s. 81). Šulová (in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 109) uvádí, že v souvislosti s proměnou funkce reprodukční či biologické klesá rapidně porodnost. Některé páry ani nemají v plánu výchovu dětí. Přibývá také párů, které mají sníženou plodnost, a přirozená reprodukce musí být tedy nahrazena reprodukcí asistovanou.

Funkce sociálně-ekonomická si také prošla změnami. Rodina už nefunguje jako samostatná výrobní jednotka (Kraus, 2008, s. 82). V souvislosti s ekonomickým a sociálním rozvojem rodina částečně přišla o svůj ekonomický význam. Rodina měla svým dětem předat dědictví, na kterém závisela jejich budoucí ekonomická a sociální situace. Úkolem každé generace pak bylo dědictví zvětšovat. V tradiční společnosti rodina bývala základní výrobní jednotkou (většina národní produkce byla zajišťována v rámci domácností). V moderní společnosti již nehrozí nedostatek, společnost již není závislá na výrobě potravin v rámci domácností a většinový podíl výroby je zajišťován mimo rodinu. Třetí ekonomickou funkcí, která ale na rozdíl od dvou předchozích (předání dědictví, výrobní funkce) se vznikem moderní společnosti neztrácí tolik na významu, je funkce spotřební. Dokonce můžeme říct, že se stává hlavním cílem rodiny (Montoussé a Renouard, 2005, s. 285). Materiální funkce rodiny již v dnešní době dostatku až nadbytku ztrácí na svém významu. Rodina se již necítí ohrožena a dokáže se o své členy postarat (Šulová in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 110).

Část funkce ochranné převzal stát (domovy důchodců, léčebny pro dlouhodobě nemocné, nemocenské pojištění a jiné) (Kraus, 2008, s. 82).

Rodina je nezastupitelná v plnění funkce emocionální. V rámci této funkce se však objevují obtíže s jejím plněním způsobené rozvody či zaneprázdněností členů rodiny (Kraus, 2008, s. 82).

Resilientní rodina

Rodinnou resilienci (tj. odolnost) ovlivňuje rodinné fungování a také zvládání stresu v rodině (Sobotková, 2007, s. 71). Jak Patterson (in Sobotková, 2007, s. 71) uvádí, „*Rodinné fungování je způsob, jakým rodina plní své funkce.*“. Sobotková (2007, s. 72) dále uvádí, že rodinné fungování má tři základní principy, a to soudržnost (koheze, sounáležitost, blízkost), adaptabilitu (přizpůsobení) a komunikaci (řešení problémů apod.). V rámci fungování rodiny můžeme hovořit o funkční (zdravé) či dysfunkční rodině. Kvalita rodinného soužití neodráží ani tak uspořádání či strukturu rodiny, ale to, co v rodině probíhá. Pro funkčnost a odolnost rodiny jsou zásadní vztahy a procesy uvnitř rodiny.

Jak již bylo několikrát zmíněno, funkce rodiny se v průběhu času proměňují, zužují či rozšiřují. Řadu funkcí převzaly od rodiny státní a další instituce. Některé funkce již rodina neplní. A některé funkce jsou pro rodinu důležitější než dříve. Měli bychom se tedy zamyslet nad redefinicí funkcí rodiny? Jak funkční rodinu definují jednotliví autoři?

Matoušek (1993, s. 119–120) uvádí na základě výzkumů, že členové funkční rodiny berou ohled jeden na druhého a vzájemně se respektují, rodiče tvoří pevnou koalici, kterou žádné vnější vlivy trvale neohrozí. V takové rodině je jasná hierarchie odpovědnosti, pozitivně je hodnocena jedinečnost jednotlivců, v rodině nalezneme rovnováhu mezi intimitou a potřebou sdílení členů. Ve funkční rodině mluví každý sám za sebe, komunikace členů je aktivní, humorná a živá. Rodina je otevřená novým myšlenkám a také novým způsobům řešení problémů. Členové se nebojí dát najevo radost ze vzájemného kontaktu. Funkční rodina zvládá běžný rodinný provoz bez větších problémů případně bez velkého dohadování. O závažnějších záležitostech rozhodují sami rodiče a následně se oba drží dohodnutých řešení; při některých záležitostech se děti mohou zapojit do diskuse a rodiče na názory dětí berou zřetel. Funkční rodiny mají potřebu kooperovat a také vnímat potřeby všech svých členů. Můžeme však říct,

že i funkční rodiny mají spory či komunikační nejasnosti, je jich však výrazně méně než u rodin dysfunkčních, kde mohou spíše převažovat.

Rodina by měla být místem bezpečí, domovem, útočištěm, centrem porozumění, vzájemného obdarování, místem, kde se nám dostane rady, milosti i odpuštění, slovního pohlázení, místem, kde se můžeme svěřit se svými radostmi i starostmi bez obav, že by mohlo být naší upřímnosti zneužito. Dospělí členové rodiny by měli být dítěti vzorem, který může napodobit. Manželství rodičů se může stát pro děti modelem (v kladném i záporném případě). Toto chování se může stát předobrazem pro budoucí manželství dětí (Strašíková, 2004, s. 30).

Šulová (in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 113) uvádí, že nejdůležitějšími faktory ovlivňujícími harmonii v rodině jsou tvořivost, jasně vymezené role a také schopnost se v nich vzájemně zastupovat, jasně vymezená vedoucí role a podpora její autority od ostatních členů, jasnost komunikace, způsob vyjadřování konfliktů a účinnost interakce pro jejich řešení. Funkční rodina se vyznačuje svou soudržností, adaptabilitou, schopností kreativně řešit překážky, je zároveň stabilní a adaptabilní.

3.5 Současné perspektivy rodinného soužití

Vývoj rodinného systému je závislý na podmínkách ekonomických a sociálních. Vývoj je ovlivněn také vývojem dalších institucí, které jsou ve společnosti provázaným celkem. I když je rodinný systém relativně uzavřený, jeho vývoj je závislý na vnějších vlivech. Předvídat budoucnost, která rodinu čeká, není tak jednoduché, jak se může zdát. Avšak jisté náznaky, jaký vývoj rodinný systém čeká, nám někteří autoři odkrývají.

Jak uvádí Hintnaus (1998, s. 12) „*Zakládají se rodiny programově bezdětné, nárok na rodinu uplatňují homosexuálové, sex probíhá s antikoncepcí, těhotenství jsou přerušována. Opakem bezdětných rodin vznikají neúplné rodiny bez otců (ženy po rozvodech, nebo programově vychovávající děti samy, ženy tvoří rodiny s dětmi, ale bez muže, po rozvodech vznikají i rodiny bezmateřské s dětmi jen v otcovské péči, v módě je volné partnerské soužití). Za těmito trendy není ideologie komunistická, ale naopak ideologie liberální, zdůrazňování práv a svobod jedince. Prognóza dalšího vývoje rodiny je tudíž nejistá.*“.

Dnešní rodina se značně zdemokratizovala. Hlavním projevem je emancipace žen, a ženy tudíž usilují o nezávislost. Proto další vývoj rodiny zcela závisí na myšlení lidí, na jejich hodnotovém žebříčku, jejich potřebách, a tedy na vývoji lidského vědomí (Hintnaus, 1998, s. 12).

Jak Možný (1999, s. 195–197) uvádí, roste počet rozvodů (asi třetina manželství se rozvádí), s čímž klesá motivace k uzavírání manželství. Pořád tu ale budou zbylé dvě třetiny manželství, která pravděpodobně zaniknou až úmrtím jednoho z manželů. Bude se jednat spíše o rodiny, které budou uznávat tradiční role muže a ženy. Tyto hodnoty se však dostávají do konfliktu s hodnotami lidské autonomie, individualismu, svobody a rovnosti. Možný předpokládá, že lidé budou stále uplatňovat svůj oprávněný nárok na štěstí a lásku. Budou zakládat opakované sňatky a další nesezdaná soužití. Budou vznikat nové a velmi komplikované variabilní sítě rodinných vztahů.

Manželství se transformovalo ve vztah smluvní, stala se z něj smlouva na dobu neurčitou, kterou lze jednostranně vypovědět. Rodiny tedy jdou zakládat a končit a opakovaně zakládat a zase znovu končit... a na toto se naše společnost pomalu ale jistě adaptuje. Za jádro rodiny už tak úplně nepovažujeme párový vztah muže a ženy, ale vztah matka – dítě. Při postupném institucionalizování funkcí rodiny by nakonec mohl být otec nahrazen státem a jeho sociálním zabezpečením. Dítě je pocíťováno jako prvek brzdící individualizaci (rodičovský vztah je primárním vztahem, který je nezrušitelný na rozdíl od manželství). Ze statistik vyplývá, že česká rodina se nejčastěji drží u jednoho dítěte. Od každého se očekává, že bude žít svůj vlastní život. Rozmanitá nabídka nekonečných možností mládí znesnadňuje usadit se a založit rodinu. Početí dítěte se čím dál častěji oddaluje, až se zužují možnosti dítě mít, ženám je pak vyhrazen velmi omezený čas plodnosti, že pak zbude na jedno, sotva na dvě děti (Možný, 1999, s. 205–207).

Jak Možný (1999, s. 207) píše: „*Společnosti soumraku moderní doby uvízly ve smyčce posilující se zpětné vazby: čím méně se ve společnosti rodí děti, tím jsou vzácnější – tím větších společenských oprávnění se jim dostává a tím jsou nákladnější. Čím jsou ale děti nákladnější, tím méně si jich člověk může dovolit, a tím méně se jich tedy ve společnosti rodí.*“

Beck (2004, s. 194–204) předvídá tři možné varianty budoucí rodiny. První variantou by mohl být návrat k tradiční rodině. Vznikaly a existovaly by vedle sebe různé druhy rodinných i nerodinných forem soužití. Tradiční rodina by se mohla vzkřísit na základě upření práv žen, které by byly vyhnány z procesu pracovního, vzdělávacího, společenského i z kyberprostoru. Šlo by o „návrat žen k plotně“. Druhou variantou by se

mohlo stát vyrovnání podle mužského vzoru. Jednalo by se o zrovnoprávnění žen ve všech společenských oblastech. Zde můžeme spatřovat jisté ohrožení rodiny, ženy už nemusí vidět svou odpovědnost v rodině, nechtějí se nadále zříkat svého povolání a mobility. Budou se více oddávat trhu práce. Výsledkem toho může být samostatně žijící muž či žena. Tento individualizovaný způsob života může být nepřekročitelnou překážkou pro partnerství, rodinu, manželství. Avšak můžeme předpokládat, že stále toužíme po přítomnosti někoho druhého a tato touha může být vykompenzována pestrostí přátelských vztahů, přechodnými vztahy apod. Třetí variantou je testování nových životních forem přesahujících mužské a ženské role. Objeví se nové možnosti pro skloubení práce a života. Pracovní trh by měl vycházet vstříc partnerským svazkům. Instituce by vypomáhaly rodinám, rodiny by si vypomáhaly navzájem a navrátil by se naplno sociální život.

Skupnik (2010, s. 365–367) uvádí, že bude potřeba definovat, co příbuzné činí blízkými a podobnými. Reinterpretace podstaty příbuzenství bude potřeba na základě nových reprodukčních teorií, kdy vyvstává napovrch nemálo otázek (př. kdo je otcem dítěte, jehož matka byla oplodněna neznámým dárcem spermatu? Bude za otce považován pouze ten, kdo poskytl část svého genetického materiálu? Kdo bude matkou v případě donošení dítěte v děloze jiné ženy? apod.). Skupnik (2010, s. 368–371) dále uvádí, že změny můžeme také očekávat v oblasti širšího (nepřímého) příbuzenství i samotného manželství. Forma manželství bude rozšířena o jeho alternativní formy, dojde k rozšíření a zplnohodnotnění nesezdaného soužití, objeví se sériová monogamie, rozšíří se emocionální vazby (například v podobě polyamorie). Tyto změny budou mít vliv na podobu, charakteristiku rodiny, za členy rodiny budou považovány spíše osoby s blízkými emocionálními vztahy, častokrát zcela pokrevně nepříbuzné. Je možné, že interakce v rodině budou nahrazeny interakcemi prostřednictvím nových komunikačních technologií a bude praktikováno oddělené soužití. Zřejmě dojde ke změnám příbuzenské terminologie pro různé typy příbuzných rozvedených partnerů, jejich potomků apod.

„... V každém případě nás ale příbuzenství jako „vztahy založené na kulturní interpretaci reprodukce“ bude patrně ještě dlouho provázet.“ (Skupnik, 2010, s. 371).

Možný (1990, s. 165–168) uvádí, že rozvodovost ještě poroste, přibude počet neúplných rodin, počet dětí v rodině zásadně nenaroste, ale můžeme předpokládat, že podíl dětí narozených mimo manželství bude stoupat a můžeme také očekávat, že paleta alternativních rodinných útvarů se ještě rozroste.

V rámci teoretické části jsme se zaměřili obecně na rodinu, na její strukturu, funkce, formy rodinného soužití. Druhá kapitola byla věnována vývoji, kterým si rodinný systém prošel, a ve třetí kapitole naše pozornost směřovala k problematice dnešní rodiny. Jak vypadá dnešní rodina, jsme se pokusili zjistit v rámci výzkumného šetření, které mapovalo pohledy na rodinu v rámci dvou věkových skupin – středoškolské mládeže a seniorů. Cílem výzkumu bylo také jednotlivé pohledy porovnat. Výzkum je popsán v rámci následující čtvrté kapitoly.

4 Výzkumné šetření zaměřené na rodinné soužití z pohledu středoškolských studentů v porovnání se seniory

Tato část práce je zaměřena na interpretaci výsledků, které vycházejí z realizace výzkumného šetření. Jejich prezentace je často znázorněna v grafech, které jsou seřazeny v souladu se strukturou dotazníku. Empirická část práce je věnována průzkumu názorů středoškolské mládeže a seniorů na rodinné soužití. Jednotlivé pohledy jsou následně porovnávány. Praktická část práce zkoumá odlišnosti či podobnosti jednotlivých pohledů. Jak uvádí Fialová (2000, s. 5), každá nová generace vstupuje do věku zakládání rodiny v jiné době, v jiné společenské a také jiné ekonomické situaci. Na každou generaci působí jiné vnější vlivy, vytváří si jiné představy o budoucnosti a tvoří si jiné životní plány (o způsobu rodinného života, partnerovi, dětech, ...). Můžeme tedy předpokládat, že jisté odlišnosti se mohou objevit. Výsledky šetření zjišťují, jak vnímají jednotlivé skupiny respondentů dnešní rodinu, jakou má podobu, význam apod.

4.1 Metodologie

Výzkumný soubor

Cílovou skupinu představují dvě skupiny respondentů. Jak již bylo výše zmíněno, první skupinou jsou **studenti středních škol** a druhou skupinu zastupují **senioři** – osoby ve věkové skupině nad 60 let. Obě skupiny jsou zastoupeny počtem 64 respondentů.

Na základě získaných odpovědí z dotazníku můžeme vyčíst základní charakteristiky výzkumného vzorku, které jsou uvedeny níže.

• Středoškolští studenti

- Tato skupina respondentů byla z 64,1 % tvořena *ženami* a 35,9 % *muži*.
- Věk respondentů činil *16 let* (3,1 %), *17 let* (31,3 %), *18 let* (48,4 %), *19 let* (17,2 %).
- Respondenti uvedli v celkem 84,4 %, že dosáhli *základního vzdělání*, 10,9 % dosáhlo *středoškolského vzdělání* a celkem 4,7 % uvedlo dosažené *středoškolské vzdělání s maturitou*. Vzhledem k tomu, že byl dotazník rozeslán pouze středoškolským studentům, můžeme s přihlédnutím k jejich věku předpokládat, že někteří respondenti uvedli, jaký typ vzdělání získají po ukončení právě probíhajícího studia, a nikoliv již dosažený stupeň vzdělání. Lze konstatovat, že

většina respondentů z této věkové skupiny má zatím dokončeno pouze *základní vzdělání*.

- Prostředí, ve kterém respondenti vyrůstali: *vesnice (méně než 3000 obyvatel)* (35,9 %), *malé město (více než 3000, méně než 15000 obyvatel)* (51,6 %), *středně velké město (více než 15000, méně než 50000 obyvatel)* (9,4 %), *velké město (více než 50000 obyvatel)* (3,1 %).
- Kdo respondenty vychovával do 18 let: *oba rodiče žijící ve společné domácnosti* (64 %), *oba rodiče žijící odděleně* (11 %), *pouze jeden z rodičů* (21,9 %), *jiné* (3,1 %), př. „*matka a její partner*“, „*V dětství oba rodiče ve společné domácnosti, v dospívání oba rodiče žijící odděleně.*“.
- **Senioři**
  - Druhá skupina respondentů, pro kterou byl zvolen název „senioři“, byla tvořena *ženami* v 57,8 % a *muži* ve 42,2 %.
  - Věk respondentů byl následující: *60 let* (1,6 %), *61 let* (4,7 %), *62 let* (9,3 %), *63 let* (4,7 %), *64 let* (4,7 %), *65 let* (4,7 %), *66 let* (1,6 %), *67 let* (3,1 %), *68 let* (9,3 %), *69 let* (1,6 %), *70 let* (6,3 %), *71 let* (3,1 %), *72 let* (9,3 %), *73 let* (9,3 %), *74 let* (3,1 %), *75 let* (4,7 %), *76 let* (7,8 %), *77 let* (1,6 %), *78 let* (3,1 %), *79 let* (1,6 %), *80 let* (1,6 %), *84 let* (1,6 %), *91 let* (1,6 %).
  - 14 % respondentů dosáhlo nejvýše *základního vzdělání*, 39,1 % respondentů *středoškolského*, 34,4 % *středoškolského s maturitou* a 12,5 % *vysokoškolského vzdělání*.
  - Respondenti z této skupiny v 36 % vyrůstali na *vesnici (méně než 3000 obyvatel)*, 56,2 % na *malém městě (více než 3000, méně než 15000 obyvatel)*, 4,7 % ve *středně velkém městě (více než 15000, méně než 50000 obyvatel)* a 3,1 % ve *velkém městě (více než 50000 obyvatel)*.
  - Respondenty převážnou část dětství vychovávali *oba rodiče žijící ve společné domácnosti* (84,4 %), *oba rodiče žijící odděleně* (7,8 %), *pouze jeden z rodičů* (6,2 %), možnost *jiné* zvolilo 1,6 % („*babička a děda*“).

Výzkumná metoda

Jako výzkumná metoda byl stanoven dotazník. Jak Gavora (2000, s. 99) uvádí, dotazník klade respondentům otázky a na ně získává písemné odpovědi. Dotazník je určen pro hromadné získávání údajů.

Anonymní dotazník byl distribuován elektronickou formou přes službu Formuláře Google a také formou tištěného dotazníku, zejména seniorům. Dotazníkové šetření probíhalo během měsíců ledna a února 2021.

Dotazník je složen z několika částí. V první části je osloven respondent, nalezneme zde krátké představení, stručné popsání výzkumného šetření a stručné pokyny k vyplňování. Druhá část dotazníku obsahuje 22 otázek. Jedná se o otázky jak uzavřené, tak otevřené. Celý dotazník je přiložen na konci práce v seznamu příloh jako Příloha A.

Výzkumný problém

Výzkumný problém určuje základní orientaci výzkumnému šetření. Určuje to, na co se v rámci šetření zaměřuje naše pozornost (Špráchalová, 2021, s. 152). V rámci výzkumného šetření se budeme zabývat tím, jaké zauímají pohledy na rodinné soužití středoškolští studenti a jaké senioři, a zkoumat odlišnosti jejich pohledů.

Výzkumný problém je stanoven následovně: **Vnímání rodinného soužití z pohledu středoškolských studentů v porovnání se seniory.**

Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je **zmapovat mezigenerační pohledy na rodinné soužití** u dvou rozdílných věkových skupin respondentů – středoškolských studentů a seniorů.

Výzkumné otázky

Pro výzkum jsou stanoveny tyto výzkumné otázky:

- Výzkumná otázka 1: *Vnímají pojem „rodina“ středoškolští studenti stejně jako senioři?*
- Výzkumná otázka 2: *Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?*
- Výzkumná otázka 3: *Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?*
- Výzkumná otázka 4: *Jaké výhody shledávají respondenti u sezdaného a jaké u nesezdaného soužití a liší se názory jednotlivých skupin respondentů?*
- Výzkumná otázka 5: *Koho považují senioři a středoškolští studenti za „hlavu rodiny“?*
- Výzkumná otázka 6: *Jak vnímají jednotlivé skupiny respondentů rozvod?*

Hypotézy

Hypotézy vyjadřují tvrzení, která vychází z vědecké teorie či našich praktických zkušeností. Cílem šetření je také potvrdit či vyvrátit níže uvedené hypotézy (Gavora, 2000, s. 50).

- **Hypotéza 1: Více než 70 % středoškolských studentů preferuje manželské soužití, ale s předchozím vyzkoušením společného soužití.**

Z výzkumu Představy mladých lidí o manželství a rodičovství (který se uskutečnil v letech 1997–1999) vyplývá, že 90 % mladých svobodných lidí preferuje manželství, avšak 68,2 % za předpokladu, že si nejprve vyzkouší žít s partnerem „na zkoušku“ (Hamplová in Fialová, 2000, s. 67–68).

- **Hypotéza 2: Více než 63 % žen starších 60 let upřednostňuje manželské soužití.**

Jak vychází z dat Českého statistického úřadu (Ženy a muži v datech – 2020, 2020, s. 7), 62,8 % žen ve věku 60 let bylo v roce 2020 vdaných. Na základě tohoto údaje můžeme usuzovat, že procentuální podíl žen v obdobném věku se bude přibližovat 63 %.

- **Hypotéza 3: Generace středoškolských studentů upřednostňuje alternativní formy soužití v početnějším procentuálním zastoupení než skupina seniorů.**

Na základě údajů z roku 2011, kdy představovaly 11 % z celkového počtu párů páry nesezdané, a v roce 2017 tento údaj činil 19 %, můžeme předpokládat, že se procenta budou nadále zvyšovat. Nesezdané soužití volí častěji mladší lidé, a s rostoucím věkem pak narůstá intenzita vstupu do manželství (Barvíková, Höhne, Nešporová, Palonciová, Vidovičová, 2020, s. 50–51). Kuchařová (in Mareš a Potočný, 2003, s. 190) uvádí, že z výzkumů byl zaznamenán pokles hodnoty manželství s klesajícím věkem a čím dál více lidí z mladé generace připisuje srovnatelný význam manželství i jeho alternativám.

- **Hypotéza 4: Ideální věk matky na početí prvního dítěte je dle nadpoloviční většiny respondentů seniorů do 25 let, zatímco nadpoloviční většina respondentů středoškolských studentů udává ideální věk matky na početí prvního dítěte vyšší než 25 let.**

Dle údajů Českého statistického úřadu (Graf 3 Úhrnná plodnost a průměrný věk matek, 1920–2019, online), víme že v roce 1980 činil průměrný věk matky při narození prvního dítěte 22,4 let. V roce 1990 byl průměrný věk matky 22,5 let, v roce 2000 tento průměrný věk dosahoval 24,9 let, v roce 2010 průměr věku matky

byl celkem 27,6 let a v roce 2019 činil průměrný věk matky při narození prvního dítěte 28,5 let. Můžeme vidět, že průměrný věk matky při narození prvního dítěte se postupně zvyšuje.

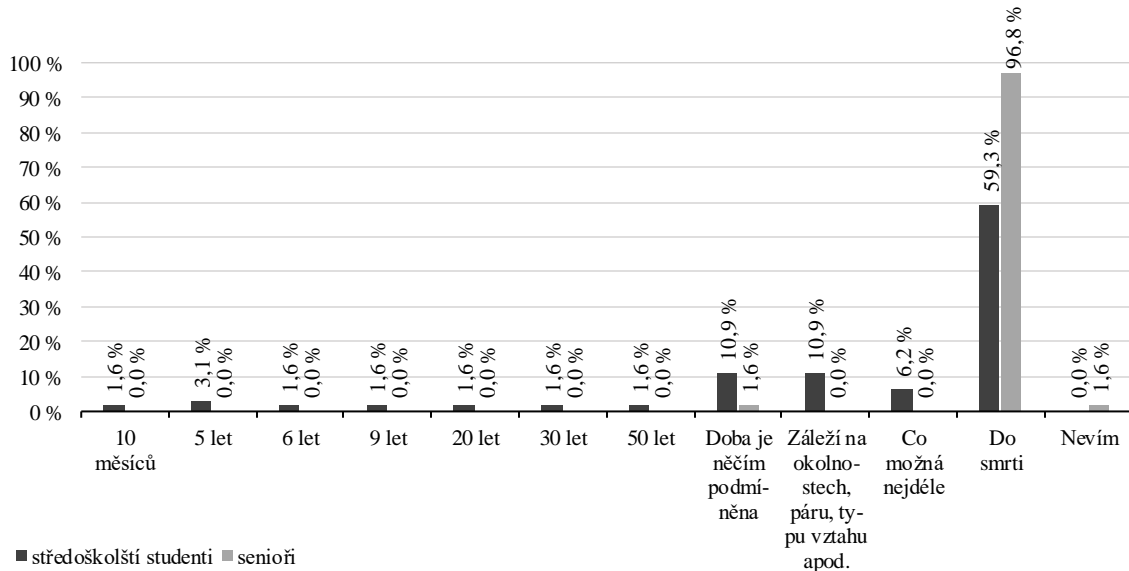
- **Hypotéza 5: Více než 50 % respondentů zastává názor, že by se dítě mělo narodit do manželství.**

Z výzkumu Představy mladých lidí o manželství a rodičovství (z let 1997–1999) vyplývá, že snaha, aby se děti narodily do manželství, je jedním ze tří nejdůležitějších důvodů pro uzavření sňatku (vedle lásky a touhy po společném zázemí) (Hamplová in Fialová, 2000, s. 75–76). Podíl živě narozených dětí mimo manželství vzrostl ze 31,7 % v roce 2005 na 47,8 % v roce 2015. (Porodnost a plodnost za období 2011–2015, 2016, s. 8). Z výsledků výběrového šetření příjmů a životních podmínek domácností z roku 2017 vyplývá, že celkem 45 % párů s dětmi se nachází v nesezdaném soužití a počet těchto párů i nadále narůstá (Kuchařová, Barvíková, Höhne, Nešporová, Paloncyová, Vidovičová, 2020, s. 51).

4.2 Výsledky šetření

Výsledky šetření jsou zpracovány v grafech, ověřují výše uvedené hypotézy a odpovídají na stanovené výzkumné otázky.

Otázka 6: Jak dlouho by podle Vás měl trvat partnerský vztah?

Graf 1 – Délka partnerského vztahu

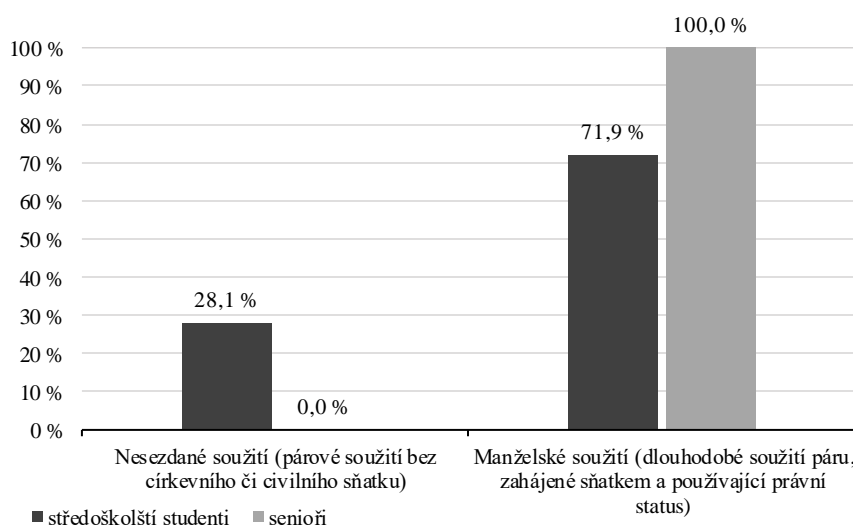
Z výsledků (viz Graf 1) můžeme vyvozovat, že většina (96,8 %) seniorů uvedla, že partnerský vztah by měl trvat „Do smrti“. To může demonstrovat chápání partnerského vztahu jako vztahu trvalého, 1,6 % uvedlo, že je doba něčím podmíněna („Dokud má pro partnery důležitost“) a 1,6 % „Nevím“. Středoškolská studenti sice také nejčastěji (59,3 %) udávají časový interval „Do smrti“, avšak paleta časového intervalu je pestřejší než u seniorů. Studenti uvádějí následující odpovědi: „10 měsíců“ (1,6 %), „5 let“ (3,1 %), „6 let“ (1,6 %), „9 let“ (1,6 %), „20 let“ (1,6 %), „30 let“ (1,6 %), „50 let“ (1,6 %), doba je podmíněná okolnostmi vztahu (10,9 %) či nějakou podmínkou (10,9 %) („Do doby, než je nenapravitelně rozvrácen.“, „Do té doby, kdy budou šťastní, ale nedokáží přesně určit čas.“, „Dokud je tento vztah oboustranně chtěný“, „Pokud funguje, tak co nejdéle“, „Tak dlouho, dokud spolu budou lidé šťastní a budou se mít rádi, nejlépe do smrti“, „V případě, že je to možné, tak i klidně celý život.“, „Pokud se jedná o šťastný vztah, tak co nejdéle.“).

Tato otázka nám mapuje pohled respondentů na rodinu, konkrétně na trvalost partnerského vztahu. Můžeme vidět, že středoškolská studenti nemusí ve vztahu tak často

spatřovat trvalost, jako je tomu u seniorů (96,8 %), i když nadpoloviční většina středoškolských studentů (59,3 %) uvedla, že by měl partnerský vztah trvat *do smrti*.

Výsledky nám mohou být odpovědí na **Výzkumnou otázku 1: Vnímají pojem „rodina“ středoškolští studenti stejně jako seniori?** Můžeme říci, že partnerský vztah z pohledu středoškolských studentů už není tolik vnímaný jako trvalý závazek, jako je tomu u seniorů.

Otázka 7: Který typ rodinného soužití upřednostňujete?

Graf 2 – Preference typu rodinného soužití

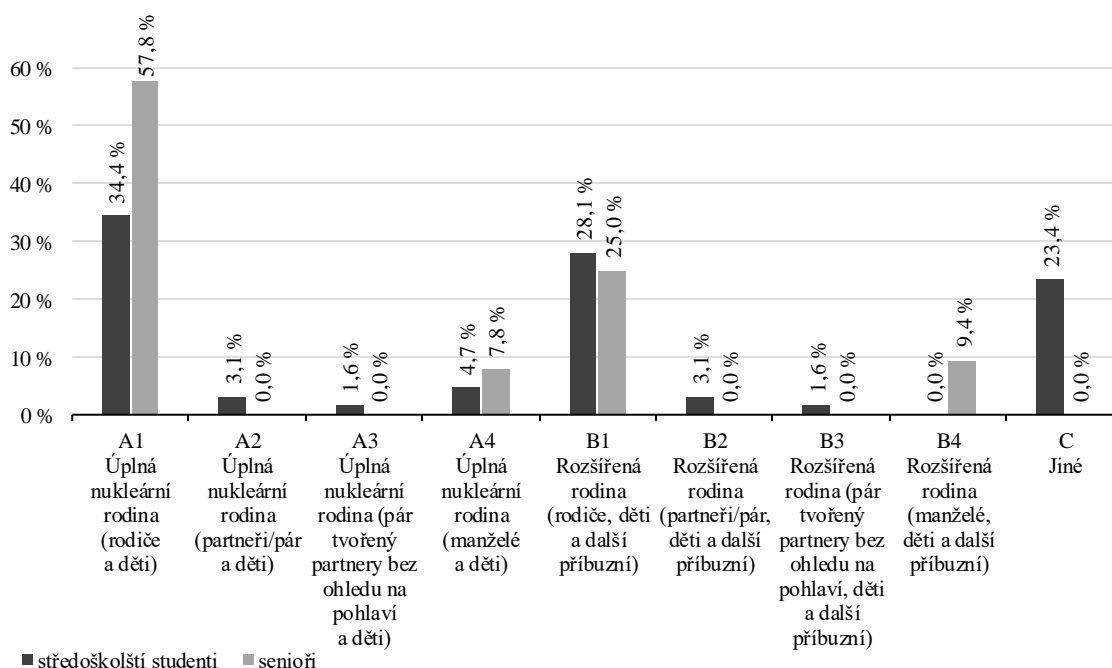
Tato otázka zjišťuje, jaký typ soužití respondenti preferují: zda se přiklání k manželství či jsou otevření alternativním formám – v tomto případě nesezdanému soužití. Jak můžeme vidět na Grafu 2 výše, všichni (100 %) seniori preferují *manželské soužití*. Středoškolští studenti *manželské soužití* upřednostňují v 71,9 % a zbylých 28,1 % upřednostňuje *nesezdané soužití*. Můžeme zde tedy vidět vyšší toleranci mladší generace k alternativním formám soužití, což mimo jiné lze považovat za odpověď na **Výzkumnou otázku 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?**

K této otázce se vztahuje **Výzkumná otázka 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** Jak můžeme vidět (Graf 2), z výsledků vyplývá, že všichni seniori preferují *manželské soužití*, u středoškolských studentů je procentuální zastoupení nižší než u druhé skupiny respondentů, ale téměř $\frac{3}{4}$ respondentů z mladší skupiny upřednostňují *manželské soužití*, což je většinová část výzkumného souboru.

Nejvíce četnou odpovědí u žen ze skupiny seniorů, bylo *manželské soužití* (100 %), čímž je potvrzena **Hypotéza 2: Více než 63 % žen starších 60 let upřednostňuje manželské soužití.**

Z výsledků dále vyplývá, že byla **potvrzena Hypotéza 3: Generace středoškolských studentů upřednostňuje alternativní formy soužití v početnějším procentuálním zastoupení než skupina seniorů.** Středoškolští studenti uvedli v celkem 28,1 % případů, že upřednostňují *nesezdané soužití*, tuto možnost senioři nezvolili ani jednou.

Otázka 8: Co si představíte pod pojmem „rodina“?

Graf 3 – Podoba rodiny

Úkolem této otázky bylo zjistit, jak vidí respondenti rodinu, co si pod pojmem „rodina“ představí, jestli respondenti za rodinu považují rodiče a děti, manžele, či domácí mazlíčky nebo přátele. Respondenti byli tázáni, z jakých členů se rodina skládá. Odpovědi respondentů byly rozděleny do jednotlivých kategorií. **Kategorie A** zahrnuje odpovědi, v rámci kterých respondenti zmiňovali úplnou nukleární rodinu – rodiče a děti. **Kategorie B** specifikuje rozšířenou rodinu, kdy respondenti uváděli prarodiče, strýce, tety či sestřenice, bratrance a další širší příbuzenstvo. **Kategorie C** pak sdružuje jiné odpovědi. Odpovědi v rámci kategorií jsou dále rozděleny do jednotlivých podkategorií. **Podkategorie 1** značí, že byli uvedeni přímo rodiče a jejich děti, **podkategorie 2** sdružuje odpovědi, kdy respondenti uvedli, že se jedná o partnery či pár a děti, v rámci

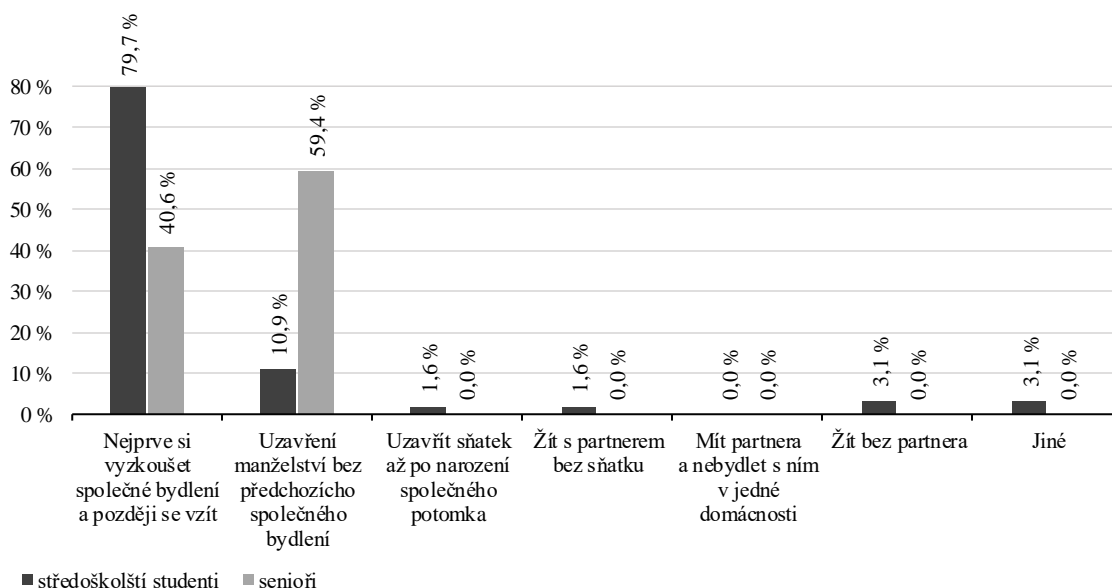
podkategorie 3 respondenti uvedli, že nezáleží, jedná-li se o pár tvořený partnery stejného či odlišného pohlaví a děti, **podkategorie 4** specifikuje manželský pár a děti.

Jak můžeme vidět na Grafu 3, obě respondentské skupiny nejčastěji uváděly Kategorii A1 – tedy *rodiče a děti*; senioři v 57,8 %, středoškolští studenti ve 34,4 %. Druhou nejčastější odpovědí u obou skupin byla kategorie B1 – zastupující *rozšířenou rodinu* (rodiče, děti a další příbuzné), senioři tuto možnost volili ve 25 % a středoškolští studenti ve 28,1 %.

Středoškolští studenti uváděli také možnost C – *Jiné* v celkem 23,4 % („*Partneři (jakékoliv pohlaví), děti (pokud je chtějí), prarodiče*“, „*Rodič nebo rodiče a dítě nebo děti*“, „*dům, děti, pes, kočička, manželka*“, „*všichni mně velmi blízcí*“, „*Lidé, kteří jsou pro nás v životě nejdůležitější. Zahrnula bych sem rodiče, sourozence, příbuzné, ale i nejlepší přátele.*“, „*Skupinu lidí, se kterými námi je dobře a můžeme se na ně spolehnout.*“, „*Lidi spojený krví nebo sňatkem*“, „*hlava rodiny, partner, další příbuzní a potomci*“, „*základní – tatínek, maminka a děti; rozšířená – babičky, dědečkové, tety, strýčkové, jejich děti atd.*“, „*Dva dospělí a děti*“, „*Já a partner/partnerka*“, „*Rodiče a dítě (dětí), domácí mazlíčci*“, „*Soudržnost, domov*“, „*Myslím si, že se nedá uvést jeden příklad rodiny.*“, „*minimálně 2 lidi – partneři, rodič a potomek, sourozenci*“). Respondenti ze skupiny středoškolských studentů kategorií A2 a ve stejném procentuálním zastoupení i kategorii B2 – *partneři/pár a děti* volili konkrétně v 3,1 %, senioři tuto možnost nezvolili ani jednou. Podkategorii 3 – *respondent uvedl, že nezáleží, jedná-li se o pár tvořený partnery stejného či odlišného pohlaví a děti*, uváděli opět pouze středoškolští studenti, a to v rámci nukleární rodiny (A) v 1,6 % a v rámci rozšířené rodiny (B), taktéž v 1,6 %. Kategorii A4, tedy případ, kdy respondenti uvedli, že se jedná přímo o *manžele a děti*, volili senioři v 7,8 % a středoškolští studenti v 4,7 %. Kategorii B4, tedy rozšířenou rodinu, kterou tvoří mimo jiné manželský pár, uvedli pouze senioři, a to v 9,4 % (viz Graf 3).

Tato otázka nám předkládá odpověď na **Výzkumnou otázku 1 – Vnímají pojem „rodina“ středoškolští studenti stejně jako senioři?** Můžeme vidět (viz Graf 3), že respondenti nejčastěji mezi členy rodiny řadí rodiče a děti, případně i další příbuzné. Avšak senioři ve vyšším procentuálním zastoupení než skupina středoškolských studentů uváděli rodiče – manžele. Středoškolští studenti častěji uváděli formy rodiny, kdy nezáleží na sexuální orientaci partnerů, či do rodiny řadili domácí mazlíčky, dále lidi, ke kterým mají jistou citovou vazbu, či rodinu popisovali jako nějaké místo (viz kategorie C – *Jiné*) apod.

Otázka 9: Jaký je podle Vás ideální partnerský život?

Graf 4 – Představa ideálního partnerského života

Tato otázka do jisté míry navazuje a rozvíjí odpovědi na otázku 7, kdy byli respondenti dotazováni, jaký typ rodinného soužití upřednostňují (sezdané/nesezdané). Část respondentů totiž uvedla (28,1 % středoškolských studentů), že preferují nesezdané soužití. Na této otázce ale pak můžeme vidět, že nesezdané soužití respondenti často považují pouze za přechodný typ soužití (21,9 % středoškolských studentů, kteří u otázky 7 volili *nesezdané soužití*, u této otázky nakonec volili *uzavření sňatku po předchozí zkušenosti se soužitím* a 1,6 % studentů uvedlo, že plánuje *uzavřít sňatek po narození potomka*).

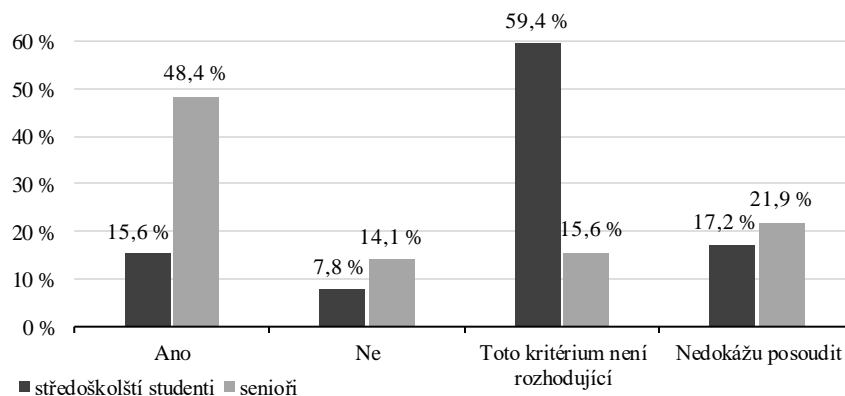
Z výsledků (viz Graf 4) můžeme vidět, že senioři ve všech případech volili manželské soužití, nadpoloviční většina (59,4 %) volila *manželské soužití bez předchozí zkušenosti* a zbylých 40,6 % volilo možnost *manželského soužití po vyzkoušení společného soužití*. Středoškolští studenti volili nejčastěji (79,7 %) možnost „*Nejprve si vyzkoušet společné bydlení a později se vzít*“, 10,9 % zvolilo možnost „*Uzavřít manželství bez předchozí zkušenosti se společným soužitím*“, 3,1 % uvedlo, že chtějí „*Žít bez partnera*“, stejné procentuální zastoupení volilo možnost „*Jiné*“ („*Získat jistotu v partnera, poté například uzavřít sňatek a začít společné bydlení.*“, „*Myslím, že pro každého je správná jiná možnost. Já tu svou ještě neznám.*“), další možnosti („*Uzavřít sňatek až po narození společného potomka*“, „*Žít s partnerem bez sňatku*“) byly voleny v 1,6 %.

Obě skupiny respondentů se sice shodly v preferenci manželského soužití, avšak názory se liší v předchozí zkušenosti se soužitím partnerů. Středoškolští studenti častěji preferovali si *nejprve vyzkoušet společné bydlení* než senioři. Středoškolští studenti dokonce ve dvou případech (3,1 %) uvedli, že chtějí *žít bez partnera*, jednou (1,6 %) byla zvolena možnost *žít s partnerem bez sňatku*. Můžeme tedy opět vidět vyšší toleranci mladší generace k alternativním formám soužití.

Tato dotazníková otázka se tedy vztahuje k **Výzkumné otázce 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** Můžeme říct, že ve většině případů respondenti připisují uzavření sňatku k hodnotám ideálního partnerského života (senioři dokonce ve 100 %). Středoškolští studenti však častěji preferují si *nejdříve vyzkoušet společné bydlení* (79,7 %), nebo *sňatek uzavřít až po narození společného potomka* (1,6 %). Otázka se také vztahuje k **Výzkumné otázce 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?**, kdy můžeme uvést, že většina středoškolských studentů upřednostňuje nesezdané soužití, 79,7 % však jen do doby, než se rozhodnou uzavřít sňatek nebo se jim narodí společný potomek (1,6 %), 1,6 % uvedlo jako ideální partnerský život *žít s partnerem bez sňatku*.

Z výsledků 9. otázky můžeme konstatovat, že došlo k **potvrzení Hypotézy 1: Více než 70 % středoškolských studentů preferuje manželské soužití, ale s předchozím vyzkoušením společného soužití.** Nejvíce četnou (79,7 %) odpovědí byla odpověď „*Nejprve si vyzkoušet společné bydlení a později se vzít*“, čímž je tato hypotéza **potvrzena**.

Otázka 10: Myslíte si, že je partnerský vztah v manželství kvalitnější než u nesezdaného soužití?

Graf 5 – Kvalita partnerského vztahu s ohledem na typ soužití

Další otázka se zabývala tím, zda je vztah v manželském soužití kvalitnější než u nesezdaného soužití. Jak můžeme vidět na Grafu 5 výše, téměř polovina (48,4 %) seniorů zastupuje názor, že partnerský vztah v manželství je kvalitnější. 21,9 % seniorů uvedlo, že *nedokáží posoudit*, 15,6 % zvolilo možnost, že *toto kritérium není rozhodující*, což můžeme chápat tak, že kvalitu vztahu typ soužití neovlivňuje. Zbylých 14,1 % uvedlo, že *vztah v manželství není kvalitnější než vztah v nesezdaném soužití*.

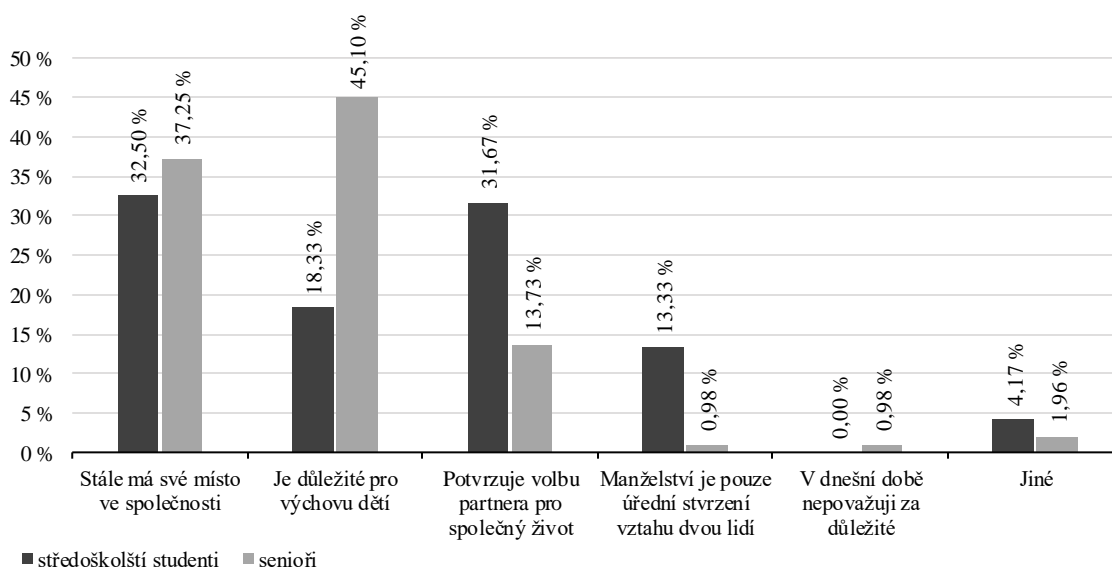
Středoškolští studenti v nadpoloviční většině (59,4 %) uvedli, že *toto kritérium není rozhodující*. 17,2 % uvedlo, že *nedokáží posoudit*, což je s přihlédnutím k věku této skupiny pochopitelné, 15,6 % uvedlo, že *vztah v manželském soužití je kvalitnější* a 7,8 % uvedlo, že *vztah v manželství kvalitnější není*.

Z výsledků můžeme usuzovat, že senioři spíše zastávají názor, že vztah v rámci manželského soužití je kvalitnější, a naopak středoškolští studenti tomuto kritériu nepřisuzují příliš velký význam.

Výsledky nám nabízí odpověď k **Výzkumné otázce 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** Senioři nejčastěji (48,4 %) uváděli, že vztah v manželství je kvalitnější než vztah v nesezdaném soužití. Středoškolští studenti nejčastěji uváděli, že *toto kritérium není rozhodující*. Můžeme tedy vidět, že senioři se více přiklání k manželství než středoškolští studenti. To částečně odrazí odpověď na **Výzkumnou otázku 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?** Z výsledků můžeme vyvodit, že středoškolští studenti nepřisuzují typu vztahu partnerů takovou důležitost.

Otázka 11: Jaký je Váš názor na manželství?

Graf 6 – Názor na manželství

Na otázku 11 *Jaký je Váš názor na manželství?* mohli respondenti zvolit jednu nebo více odpovědí, **proto jsou procentuální hodnoty** (viz Graf 6) **vypočteny z celkového počtu odpovědí**. Středoškolská studenti uvedli celkem 120 odpovědí a senioři celkem 102. Tato otázka mapuje pohledy respondentů na manželství.

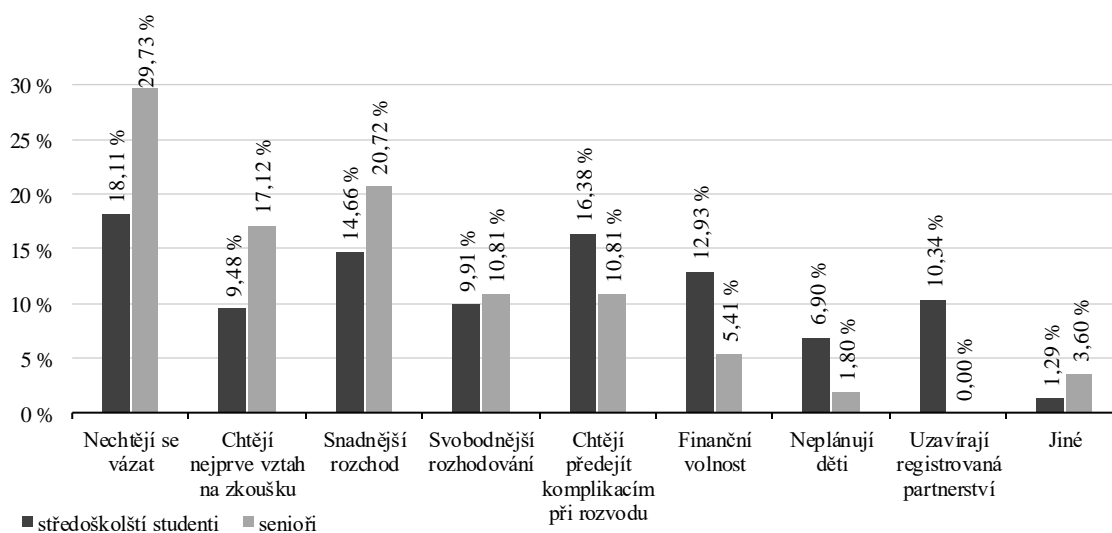
Nejčastější (45,1 %) odpovědí u seniorů byla položka „*Je důležité pro výchovu dětí*“. Druhá nejčastěji volená odpověď byla „*Stále má své místo ve společnosti*“ (celkem 37,25 % odpovědí). Respondenti v 13,73 % uvedli také „*Potvrzuje volbu partnera pro společný život*“. 1,96 % pak byla zastoupena možnost „*Jiné*“ a respondenti uvedli: „*Rodina je základní buňka lidské společnosti*“, „*rodina je základ státu*“. Po 0,98 % byly zvoleny možnosti „*Manželství je pouze úřední stvrzení vztahu dvou lidí*“, a také „*V dnešní době nepovažují za důležité*“. Středoškolská studenti nejčastěji (32,5 %) uváděli možnost „*Stále má své místo ve společnosti*“. Druhou nejčastější volbou (31,67 %) byla položka „*Potvrzuje volbu partnera pro společný život*“, dále pak možnost „*Je důležité pro výchovu dětí*“ celkem v zastoupení 18,33 %. 13,33 % odpovědí zahrnovalo tvrzení „*Manželství je pouze úřední stvrzení vztahu dvou lidí*“. A dále položka „*Jiné*“ (4,17 %), kdy respondenti zmiňovali následující tvrzení: „*Je jakousi hezkou tradicí a možná i milníkem v partnerském životě*“, „*Důležité kvůli např. dědictví a výchově dětí po případné smrti jednoho z partnerů*“, „*Když borka chce oškubat borca při rozvodu*“, „*Je to taky právní svazek, takže se pak mnoho administrativních věcí usnadňuje*“, „*Mělo by být legální pro všechny páry. Momentálně pro mě manželství jako takové významné být nemůže, protože se legálně nemůžu vdát. Až bude dostupné i pro stejnopohlavní páry,*

bude pro mě mít výše uvedené hodnoty: A, C, D.“. Tvrzení „V dnešní době nepovažuji za důležité“ nebylo zvoleno ani jednou.

Srovnáme-li výsledky obou skupin respondentů, můžeme vidět, že senioři nejčastěji uvádí, že manželství „Je důležité pro výchovu dětí“. Tuto možnost středoškolští studenti volili až na třetím místě. Středoškolští studenti nejčastěji zastávají názor, že manželství má stále své místo ve společnosti, což senioři volili jako druhou nejčastější odpověď. Tvrzení „Potvrzuje volbu partnera pro společný život“ bylo u seniorů třetí nejčastější možností, u středoškolských studentů dokonce druhé nejčastější. Obě skupiny respondentů nejméně často volily možnost „Manželství v dnešní době nepovažuji za důležité“ (ze seniorů tuto možnost nezvolil dokonce nikdo).

Tato otázka se vztahuje k **Výzkumné otázce 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** Obě skupiny respondentů nejčastěji uváděly tyto možnosti: „Je důležité pro výchovu dětí“, „Stále má své místo ve společnosti“ a „Potvrzuje volbu partnera pro společný život“. Můžeme tedy usuzovat, že manželství je stále spojováno s rodičovstvím, je stále společností uznávanou institucí a zastupuje hluboké emocionální vazby.

Otázka 12: Z jakých důvodů, si myslíte, že lidé neuzavírají manželství?

Graf 7 – Důvody k neuzavření manželství

Jako u předchozí otázky mohli respondenti na tuto otázku zvolit jednu nebo více odpovědí, proto jsou procentuální hodnoty vypočteny z celkového počtu odpovědí (viz. Graf 7). Středoškolští studenti uvedli celkem 232 odpovědí a senioři celkem 111.

Touto otázkou jsme se pokusili zjistit, co může být například příčinou klesající sňatečnosti.

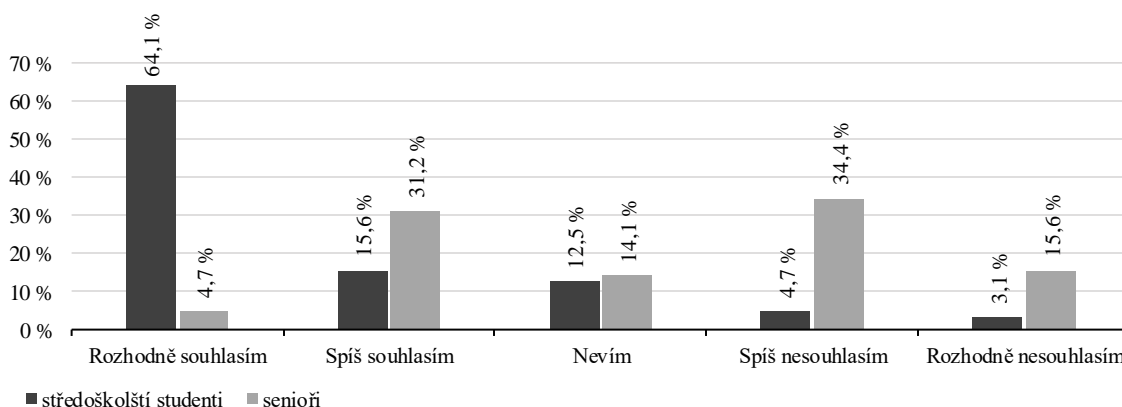
Senioři nejčastěji volili odpověď „*Nechtějí se vázat*“ (29,73 %), dále (20,72 %) „*Snadnější rozchod*“, následovala položka „*Chtějí nejprve vztah na zkoušku*“ (17,12 %), s o něco nižším procentuálním zastoupením (10,81 %) možnost „*Svobodnější rozhodování*“, se stejným zastoupením (10,81 %) „*Chtějí předejít komplikacím při rozvodu*“. Dalším nejčastějším tvrzením byla „*Finanční volnost*“ (5,41 %), dále možnost „*Jiné*“ (3,6 %), kdy senioři uvedli následující: „*Nepovažují manželství za důležité*“, „*Nevím*“, „*Bojí se vzít na sebe zodpovědnost za druhé*“. Položka „*Neplánují děti*“ byla zvolena 1,8 % ze všech odpovědí. Možnost „*Uzavírají registrovaná partnerství*“ ne zvolil nikdo.

Středoškolští studenti nejčastěji (18,11 %) uváděli položku „*Nechtějí se vázat*“. Druhou nejčastější volbou byl „*Snadnější rozchod*“ (14,66 %), dále „*Finanční volnost*“ (12,93 %). Čtvrtou nejčastější odpovědí bylo, že „*Chtějí předejít komplikacím při rozvodu*“ (9,48 %), následovala možnost (10,34 %) „*Uzavírají registrovaná partnerství*“, „*Svobodnější rozhodování*“ (9,91 %), „*Chtějí nejprve vztah na zkoušku*“ (9,48 %), „*Neplánují děti*“ (6,9 %). Nejméně četnou odpovědí byla položka „*Jiné*“ (1,29 %), kdy respondenti uváděli toto: „*Berou manželství pouze jako úřední dokument, nemají na svatbu peníze*“, „*Každý pro to asi má svůj důvod, nelze určit*“ a „*Není to pro ně důležité*“.

Porovnáním výsledků obou skupin respondentů dojdeme k závěrům, že senioři i středoškolští studenti nejčastěji volí možnost „*Nechtějí se vázat*“. Senioři jako druhou nejčastější odpověď volili „*Snadnější rozchod*“, tuto možnost středoškolští studenti volili na místě třetím. Středoškolští studenti volili v 10,34 % „*Uzavírají registrovaná partnerství*“ na rozdíl od seniorů, kteří tuto možnost ne zvolili ani jednou. Možnost „*Neplánují děti*“ středoškolští studenti volili skoro třikrát častěji než senioři, položku „*Finanční volnost*“ skoro dvakrát častěji.

Na základě výsledků můžeme najít odpověď pro **Výzkumnou otázku 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** a **Výzkumnou otázku 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?** Můžeme usuzovat (viz Graf 7), že manželství se nejčastěji může jevit jako jistý závazek, rozchod v rámci nesezdaného soužití se může zdát jednodušší než v manželství a nesezdané soužití umožňuje partnerům jistou volnost jak v rozhodování, tak třeba volnost finanční.

Otázka 13: Schvalujete, když spolu partneři žijí, aniž by uzavřeli manželství?

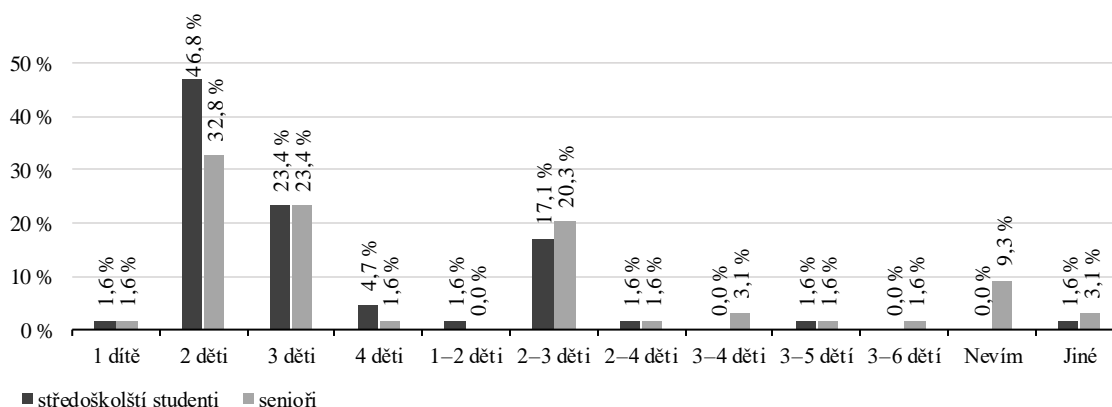
Graf 8 – Soužití partnerů bez uzavření manželství

Tato otázka byla zaměřena na toleranci a přijetí nesezdaného soužití. Z výsledků vyplývá, jak můžeme vidět na Grafu 8, senioři *rozhodně souhlasí* v 4,7 % a *spíše souhlasí* v 31,2 %, což dohromady činí 35,9 %. 14,1 % seniorů uvádí, že *nevím*. *Spíše nesouhlasí* 34,4 % a 15,6 % *rozhodně nesouhlasí*. K názoru, že *nesouhlasí* se soužitím partnerů bez sňatku, se tedy přiklání 50 % respondentů z této skupiny. Můžeme tedy konstatovat, že senioři *spíše nesouhlasí* s nesezdaným soužitím. Můžeme ale vidět, že středoškolští studenti se přiklání spíše k hodnotám kladným. Odpověď „*Rozhodně souhlasím*“ zvolili v 64,1 % a „*Spíše souhlasím*“ v 15,6 %, což dohromady tvoří 79,7 % respondentů z této věkové skupiny. 12,5 % se přiklání k odpovědi „*Nevím*“, 4,7 % *spíše nesouhlasí* a 3,1 % *rozhodně nesouhlasí*.

Když bychom porovnali odpovědi jednotlivých skupin respondentů, můžeme říct, že mladší věková skupina častěji (79,7 %) *souhlasí* se soužitím partnerů bez sňatku, naopak senioři v 50 % *nesouhlasí* s tímto typem soužití, ve 35,9 % *souhlasí*, avšak větší procentuální zastoupení nalezneme v hodnotách záporných – *nesouhlasí*.

Výsledky nám mohou být odpovědí pro **Výzkumnou otázku 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?** a také **potvrzují Hypotézu 3: Generace středoškolských studentů upřednostňuje alternativní formy soužití v početnějším procentuálním zastoupení než skupina seniorů.** Z výsledků (viz Graf 8) můžeme vyvozovat, že středoškolští studenti se více přiklání k toleranci nesezdaného soužití (79,7 %), zatímco senioři se spíše blíží k opačnému tvrzení a tedy, že *nesouhlasí* s tímto typem soužití (50 %). S nesezdaným soužitím *souhlasí* celkem 35,9 % seniorů, což je výrazně menší procentuální zastoupení než u skupiny středoškolských studentů.

Otázka 14: Jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině?

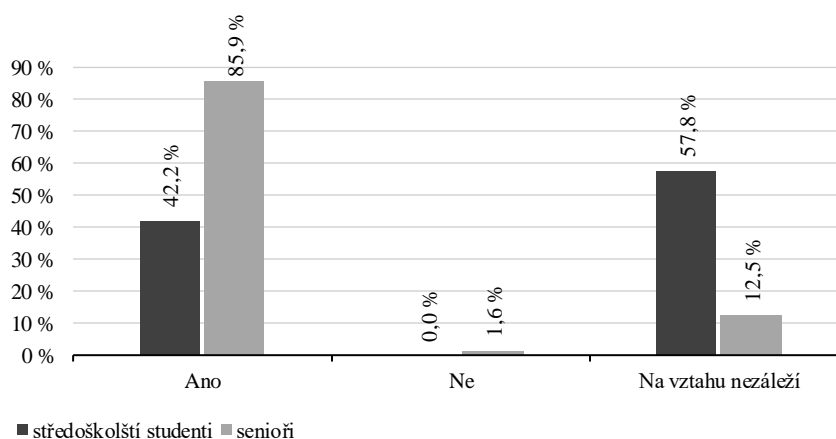
Graf 9 – Ideální počet dětí v rodině

Z výsledků vychází (viz Graf 9), že senioři nejčastěji (32,8 %) uváděli, že ideální počet dětí v rodině jsou „2 děti“, další nejpočetnější (23,4 %) odpovědi byly „3 děti“, dále „2–3 děti“ (20,3 %), „Nevím“ (9,3 %), „3–4 děti“ (3,1 %), ve stejném procentuálním zastoupení (3,1 %) odpověď „Jiné“: „jsou skvělé rodiny s 5 a více dětmi, jsou špatné rodiny s 1–2 dětmi – NEEEXISTUJE“, „Jak Bůh dá“. Středoškolští studenti nejčastěji uváděli „2 děti“ (46,8 %), dále „3 děti“ (23,4 %), „2–3 děti“ (17,1 %). Další nejčastější odpovědí byla odpověď „4 děti“ (4,7 %) se stejným procentuálním zastoupením byly uvedené možnosti „1 dítě“ (1,6 %), „1–2 děti“ (1,6 %), „2–4 děti“ (1,6 %), „3–5 dětí“ (1,6 %) a možnost „Jiné“ (1,6 %): „Nelze určit, odvíjí se podle toho, kolik dětí je rodina schopna finančně zajistit“.

Obě skupiny se shodly na prvních třech nejčastějších odpovědích. Nejčastěji uváděly obě skupiny možnost „2 děti“. Druhou nejčastější odpovědí byly „3 děti“ a třetí místo u obou skupin obsadila odpověď „2–3 děti“. Ve stejném počtu (1,6 %) obě skupiny uváděly, že ideální počet dětí v rodině je „1 dítě“, „2–4 děti“ a „3–5 dětí“.

Otázka nám mapuje pohledy respondentů na rodičovství, na ideální počet dětí v rodině a tedy velikost rodiny. Výsledky této otázky nám mohou přinést odpověď pro **Výzkumnou otázku 1: Vnímají pojem „rodina“ středoškolští studenti stejně jako senioři?** Skoro polovina (46,8 %) středoškolských studentů uvedla, že ideálním počtem dětí v rodině jsou 2 děti. Stejný počet uvedli senioři v 32,8 %. Druhou nejčastější odpovědí byly 3 děti. Senioři nepatrně častěji než středoškolští studenti, uváděli vyšší počet dětí (př. 3–4 děti (3,1 %), 3–6 dětí (1,6 %)). Můžeme říct, že na velikost rodiny mají obě skupiny respondentů téměř stejný pohled.

Otázka 15: Mělo by se dítě narodit do manželství?

Graf 10 – Narození dítěte do manželství

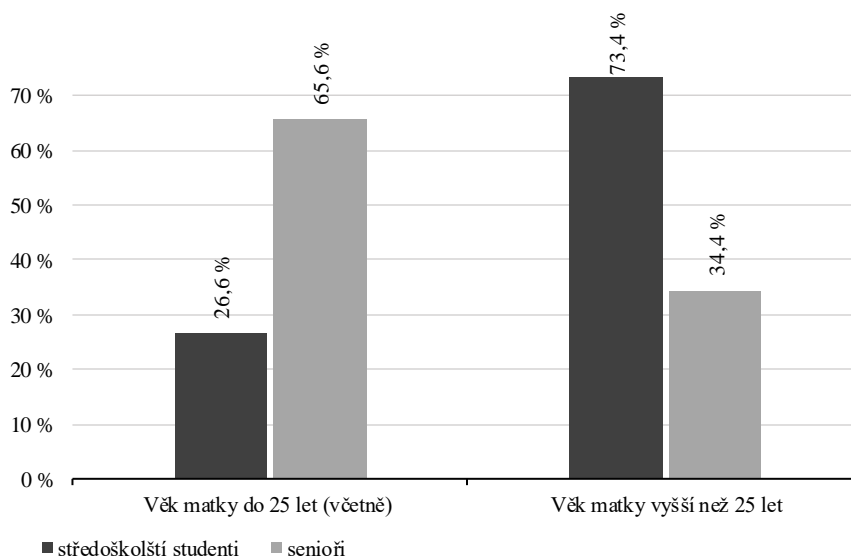
Tato otázka zkoumá, zda narození dítěte ovlivní preferenci typu soužití a zda je manželství stále spojováno s rodičovstvím. Jak můžeme vidět na výsledcích (viz Graf 10), senioři uvedli v 85,9% zastoupení, že by se dítě mělo narodit *do manželství*. 12,5 % uvedlo, že *na vztahu partnerů nezáleží* a 1,6 % uvedlo, že by se dítě *do manželství narodit nemělo*. Středoškolští studenti se nejčastěji přiklání k tvrzení, že *na vztahu nezáleží*, konkrétně v 57,8 %. Zbýlých 42,2 % uvedlo, že by se dítě mělo narodit *do manželství*.

Na základě výsledků můžeme říci, že senioři častěji (85,9 %) zastávají názor, že by se *dítě mělo narodit do manželství*, než středoškolští studenti, kteří tuto možnost zvolili ve 42,2 %. Středoškolští studenti se častěji přiklání k tvrzení, že *na vztahu nezáleží*. Jsou tedy více otevření k jiným formám typu soužití partnerů, manželství nepovažují za stěžejní faktor, který by měl zásadní vliv na dítě.

Odpověď, že by se dítě mělo narodit *do manželství*, zvolilo celkem 64,06 % respondentů v rámci obou skupin. Což nám **potvrzuje Hypotézu 5: Více než 50 % respondentů zastává názor, že by se dítě mělo narodit do manželství.**

Otázka nám také předkládá odpověď na **Výzkumnou otázku 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** a **Výzkumnou otázku 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?** Celkem 85,9 % seniorů a 42,2 % středoškolských studentů uvedlo, že by se dítě mělo narodit *do manželství*. Můžeme usuzovat, že manželství je stále spojováno s rodičovstvím. Častěji však u seniorů, středoškolští studenti ve větším procentuálním zastoupení (57,8 %) uváděli, že *na vztahu partnerů nezáleží* (mohou být tedy více nakloněni k alternativám manželství).

Otázka 16: Jaký je podle Vás ideální věk matky na početí prvního dítěte?

Graf 11 – Ideální věk matky na početí prvního dítěte

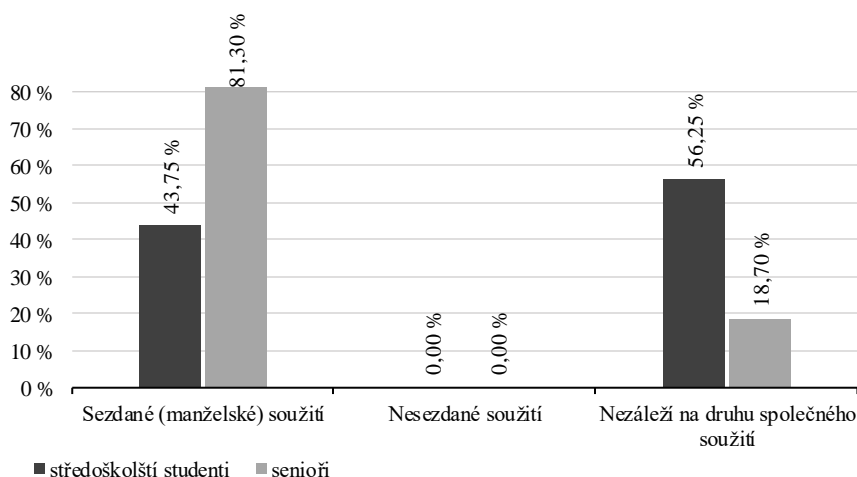
Na základě **Hypotézy 4 (Ideální věk matky na početí prvního dítěte je dle nadpoloviční většiny respondentů seniorů do 25 let, zatímco nadpoloviční většina respondentů středoškolských studentů udává ideální věk matky na početí prvního dítěte vyšší než 25 let)**, byla stanovena tato dotazníková otázka (Jaký je podle Vás ideální věk matky na početí prvního dítěte?). Výsledky byly tedy rozděleny do dvou kategorií, a tedy *věk matky do 25 let (včetně)* a *věk matky vyšší než 25 let*.

Problém nastal u odpovědí, kdy respondenti uvedli časový rozsah (př. 20–40 let), kdy nebylo zcela zřejmé, do jaké z výše zmíněných kategorií odpověď spadá. Tyto jednotlivé odpovědi byly zprůměrovány a aritmetický průměr bylo již do jednotlivých kategorií možné zařadit. Jednalo se o tyto odpovědi: 20–30 let (→25 let), 20–40 let (→30 let), 22–30 let (→26 let), 23–26 let (→24,5 let).

Jak můžeme vidět na Grafu 11, **Hypotéza 4** byla **potvrzena**. Senioři v nadpoloviční většině (65,6 %) uvedli věk matky na početí prvního dítěte *do 25 let (včetně)*, zbylých 34,4 % uvádělo věk matky *vyšší než 25 let*. Středoškolští studenti v nadpoloviční většině (73,4 %) uváděli ideální věk matky na početí prvního dítěte *vyšší než 25 let* a zbylých 26,6 % uvedlo věk matky *do 25 let včetně*.

Výsledky otázky nám také ukazují, že mladší generace opravdu posouvá rodičovství do vyššího věku. Můžeme usuzovat, že mezi důvody patří studium, budování profesní kariéry apod.

Otázka17: Jaký typ soužití je podle Vás vhodný pro výchovu dítěte?

Graf 12 – Vhodný typ soužití pro výchovu dítěte

Další otázka mapuje názor respondentů, zda narození dítěte ovlivňuje preferenci typu soužití partnerů. Tato otázka do jisté míry potvrzuje názor respondentů, zda se má dítě narodit do manželství (viz otázka 15).

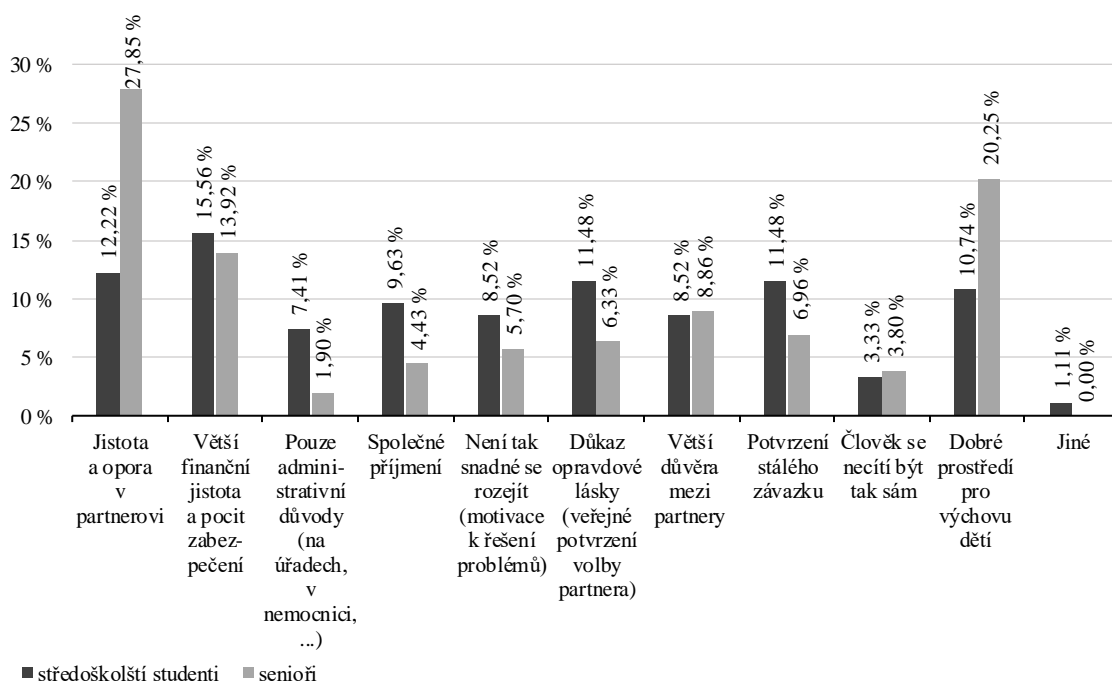
Jak můžeme vidět na Grafu 12, senioři v 81,3 % zvolili sezdané soužití, v 18,7 % uvedli, že *na vztahu nezáleží*. Můžeme zde tedy vidět výraznou preferenci *manželství* jako vhodného prostředí pro výchovu dítěte. Středoškolští studenti v 56,25 % zvolili odpověď, že *na druhu společného soužití nezáleží* a zbylých 43,75 % zvolilo možnost *manželského soužití*. Můžeme tedy vidět, že větší procentuální zastoupení studentů (56,25 %) uvedlo, že *typ soužití nemá vliv na kvalitu výchovy dítěte*, i když poměrně podobná část (43,75 %) preferovala *manželské soužití*.

Otázka nám také předkládá odpověď na **Výzkumnou otázku 2: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k manželství?** a **Výzkumnou otázku 3: Jaké jsou postoje seniorů a středoškolských studentů k nesezdanému soužití?** Celkem 81,30 % seniorů a 43,75 % středoškolských studentů preferovalo pro výchovu dítěte *sezdané soužití*. *Nesezdané soužití* nezvolil nikdo z respondentů. Středoškolští studenti se však častěji (56,25 %) než senioři (18,70 %), přikláněli k názoru, že *na druhu společného soužití nezáleží*.

Výsledky nám tedy opět **potvrdily hypotézu 5: Více než 50 % respondentů zastává názor, že by se dítě mělo narodit do manželství.** V procentuálním zastoupení 62,5 % z obou skupin respondentů, bylo preferované *sezdané soužití*.

Otázka 18: Jaké vidíte výhody u manželství?

Graf 13 – Výhody manželství

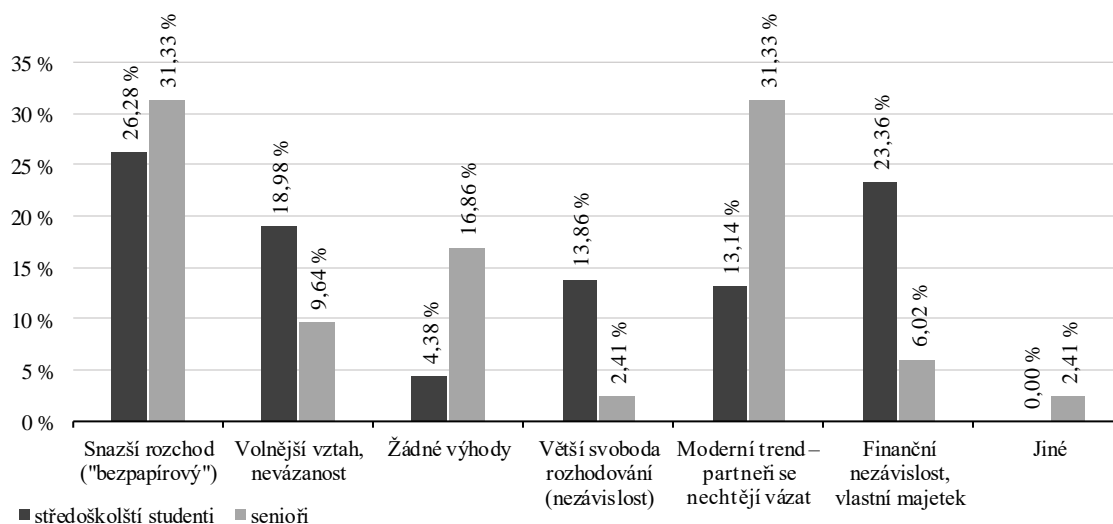
Na otázku *Jaké vidíte výhody u manželství?* mohli respondenti zvolit jednu nebo více odpovědí, proto **jsou procentuální hodnoty vypočteny z celkového počtu odpovědí** (viz Graf 13). Středoškolští studenti uvedli celkem 270 odpovědí a senioři celkem 158. Tato otázka zkoumá pohledy respondentů na manželství a zda v manželství shledávají nějaké výhody.

Senioři jako nejčastější možnost (27,85 %) volili „*Jistota a opora v partnerovi*“, dále „*Dobré prostředí pro výchovu dětí*“ (20,25 %), „*Větší finanční jistota a pocit zabezpečení*“ (13,92 %). Čtvrtou nejčastější (8,86 %) odpovědí byla položka „*Větší důvěra mezi partnery*“, následovala položka „*Potvrzení stálého závazku*“ (6,96 %), dále „*Důkaz opravdové lásky (veřejné potvrzení volby partnera)*“ (6,33 %), „*Není tak snadné se rozejít (motivace k řešení problémů)*“ (5,70 %), „*Společné příjmení*“ (4,43 %), „*Člověk se necítí být tak sám*“ (3,80 %) a s nejmenším procentuálním zastoupením (1,90 %) odpověď „*Pouze administrativní důvody (na úřadech, v nemocnici, ...)*“. Středoškolští studenti nejčastěji (15,56 %) volili možnost „*Větší finanční jistota a pocit zabezpečení*“, dále „*Jistota a opora v partnerovi*“ (12,22 %), třetí nejčastější odpovědi byly položky „*Důkaz opravdové lásky (veřejné potvrzení volby partnera)*“ (11,48 %) a „*Potvrzení stálého závazku*“ (11,48 %). Dále „*Dobré prostředí pro výchovu dětí*“ (10,74 %), „*Společné příjmení*“ (9,63 %), ve stejném procentuálním zastoupení „*Není*

„tak snadné se rozejít (motivace k řešení problémů)“ (8,52 %) a „Větší důvěra mezi partnery“ (8,52 %). Následuje „Pouze administrativní důvody (na úřadech, v nemocnici, ...)“ (7,41 %), „Člověk se necítí být tak sám“ (3,33 %) a nejméně (1,11 %) zastoupena byla možnost „Jiné“, kdy respondenti uváděli: „Záležitosti v případě smrti jednoho z partnerů“, „nevím“, „Opět hodnoty (A, B, C, D, E, F, G, H, I) budou platné v případě stejnopohlavních manželství.“.

Pokud bychom měli výsledky obou skupin porovnat, můžeme vidět, že senioři nejčastěji volili *jistotu a oporu v partnerovi*, což sice středoškolští studenti nevolili nejčastěji, ale tato možnost byla hned druhou nejčastější. Středoškolští studenti volili nejčastěji *větší finanční jistotu a pocit bezpečí*, což senioři nejčastěji uváděli až na třetím místě. Mezi další nejčastější odpovědi volili středoškolští studenti (obdobně jako senioři) hodnoty, jež značí jistou důležitost citové vazby partnerů: „*Důkaz opravdové lásky (veřejné potvrzení volby partnera)*“, „*Potvrzení stálého závazku*“, „*Dobré prostředí pro výchovu dětí*“ a dále. Výsledky nám poslouží jako odpověď pro **Výzkumnou otázku 4: Jaké výhody shledávají respondenti u sezdaného a jaké u nesezdaného soužití a liší se názory jednotlivých skupin respondentů?**

Otázka 19: Jaké vidíte výhody u nesezdaného soužití?

Graf 14 – výhody nesezdaného soužití

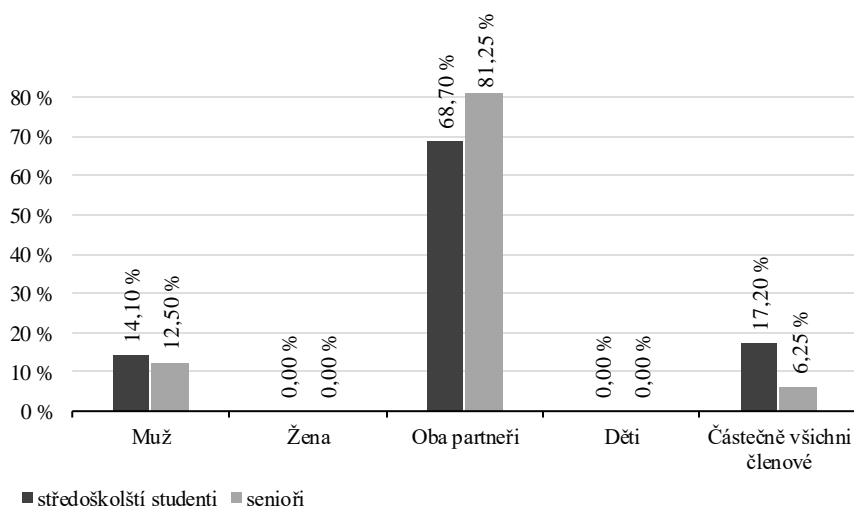
Na otázku *Jaké vidíte výhody u nesezdaného soužití?* mohli respondenti zvolit jednu nebo více odpovědí, stejně jako u předchozí otázky, **proto jsou procentuální hodnoty vypočteny z celkového počtu odpovědí**, neznačí procentuální zastoupení respondentů. Středoškolští studenti uvedli celkem 137 odpovědí a senioři celkem 83. Výsledky

znázorňuje Graf 14. Odpovědi nám mohou být vodítkem k zjištění, jaké výhody respondenti v nesezdaném soužití vidí.

Senioři nejčastěji (31,33 %) volili položku „*Snazší rozchod ("bezpapírový")*“ a také „*Moderní trend – partneři se nechtějí vázat*“ (31,33 %), dále „*Žádné výhody*“ (16,86 %), „*Volnější vztah, nevázanost*“ (9,64 %). V neposlední řadě odpověď „*Finanční nezávislost, vlastní majetek*“ (6,02 %), a s nejmenším procentuálním zastoupením „*Větší svoboda rozhodování (nezávislost)*“ (2,41 %) a možnost „*Jiné*“ (2,41 %), kdy respondenti uvedli následující „*nevím*“, „*nedokážu posoudit*“. Středoškolští studenti jako nejčastější možnost volili „*Snazší rozchod ("bezpapírový")*“ (26,28 %), dále „*Finanční nezávislost, vlastní majetek*“ (23,36 %), „*Volnější vztah, nevázanost*“ (18,98 %), „*Větší svoboda rozhodování (nezávislost)*“ (13,86 %), „*Moderní trend – partneři se nechtějí vázat*“ (13,14 %) a nejméně procentuálně zastoupená byla možnost „*Žádné výhody*“ (4,38 %).

Při porovnání odpovědí jednotlivých respondentských skupin můžeme vidět, že nejčastěji obě skupiny volily možnost „*Snazší rozchod ("bezpapírový")*“ (senioři ve stejném procentuálním zastoupení s možností „*Moderní trend – partneři se nechtějí vázat*“). Třetí nejčastější odpovědí seniorů byly „*Žádné výhody*“, tato možnost však byla u středoškolských studentů zastoupena nejméně často. Dvakrát častěji středoškolští studenti volili položku „*Volnější vztah, nevázanost*“, skoro pětikrát častěji pak odpověď „*Větší svoboda rozhodování (nezávislost)*“. Naopak senioři častěji uváděli možnost, že se jedná o „*Moderní trend – partneři se nechtějí vázat*“. Výsledky nám poslouží jako odpověď pro **Výzkumnou otázku 4: Jaké výhody shledávají respondenti u sezdaného a jaké u nesezdaného soužití a liší se názory jednotlivých skupin respondentů?**

Otázka 20: Kdo by měl být hlavou rodiny?

Graf 15 – Hlava rodiny

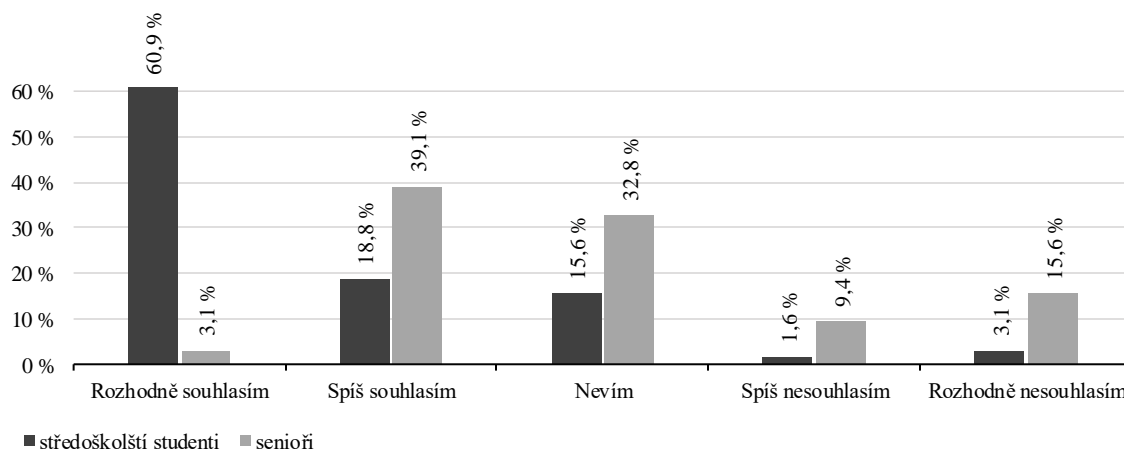
Otázka *Kdo by měl být hlavou rodiny?* mapuje pohledy respondentů na změnu postavení muže a ženy, ověřuje, zda je muž stále chápán jako tzv. hlava rodiny a zda se nějakým způsobem změnila role ženy v rodině.

Z výsledků vyplývá (viz Graf 15), že senioři nejčastěji (81,25 %) uváděli, že hlavou rodiny jsou „*Oba partneři*“, 12,5 % uvedlo, že hlavou rodiny je „*Muž*“ a zbylých 6,25 % uvedlo, že hlavou rodiny jsou „*Částečně všichni členové rodiny*“. Středoškolští studenti nejčastěji (68,7 %) uváděli, že hlavou rodiny jsou „*Oba partneři*“ (stejně jako senioři), 17,2 % uvedlo, že hlavou rodiny jsou „*Částečně všichni členové rodiny*“ a 14,1 % uvedlo, že hlavou rodiny je „*Muž*“.

Pokud bychom pohledy obou skupin porovnali, můžeme říci, že obě skupiny se nejčastěji přiklání k názoru, že „*Oba partneři*“ jsou hlavou rodiny. Zajímavé je, že nikdo z respondentů nevedl, že hlavou rodiny je „*Žena*“, můžeme tedy usuzovat, že žena stále nemá takové výsadní postavení ve společnosti jako muž, avšak jisté pokroky zde jsou, a to v tom, že respondenti často volili možnost *obou partnerů* či *částečně všech členů rodiny* (středoškolští studenti v 17,2 %, senioři v 6,25 %).

Tato otázka byla stanovena na základě **Výzkumné otázky 5: Koho považují senioři a středoškolští studenti za „hlavu rodiny“?** Můžeme tedy říct, že nejčastěji respondenti (jak středoškolští studenti, tak senioři) volili *oba partnery* jako hlavu rodiny. Středoškolští studenti pak častěji (17,20 %) uváděli možnost „*Částečně všichni členové*“, než senioři (6,25 %).

Otázka 21: Jaký máte názor na soužití homosexuálních partnerů (osob stejného pohlaví)?

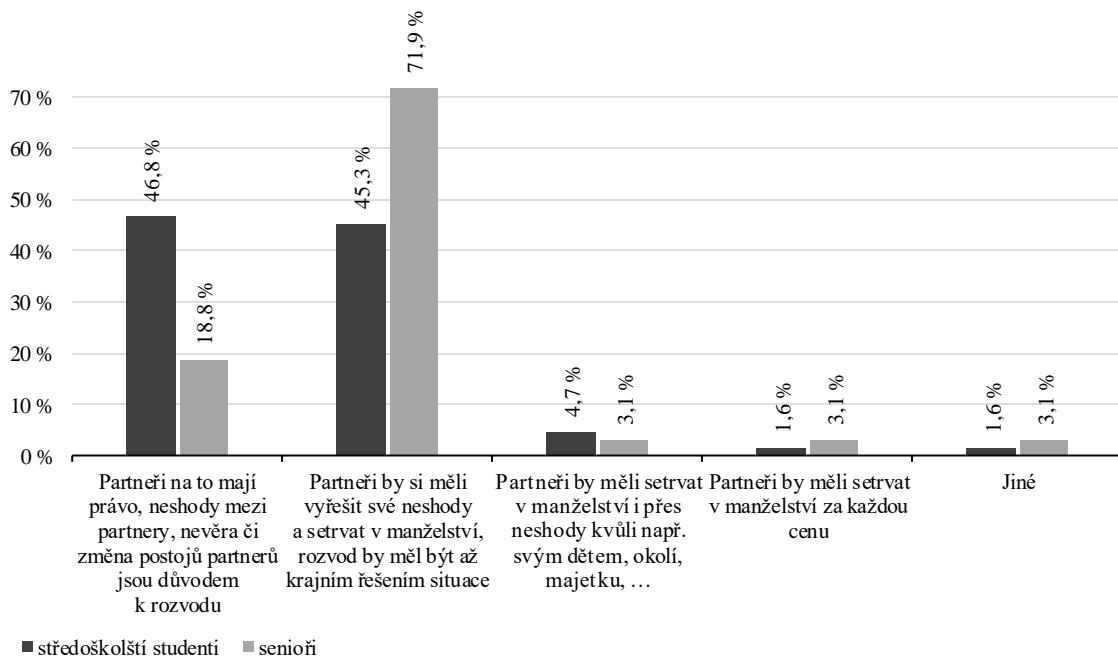
Graf 16 – Soužití homosexuálních partnerů

Další otázka mapovala názory respondentů na soužití homosexuálních partnerů, tedy další alternativní formu partnerského soužití. Z výsledků vyplývá (viz Graf 16), že senioři nejčastěji (39,1 %) uváděli, že *spíše souhlasí*, 32,8 % uvedlo, že *neví*, 15,6 % uvedlo, že *rozhodně nesouhlasí*, 9,4 % *spíše nesouhlasí* a nejméně procentuálně zastoupen (3,1 %) byl názor, že *rozhodně souhlasí*. To byl u středoškolských studentů naopak názor zastoupený nejčetněji (60,9 %), „*Spíše souhlasím*“ uvedlo 18,8 % středoškolských studentů, 15,6 % uvedlo, že *neví*. „*Spíše nesouhlasím*“ zmínilo 1,6 % a *rozhodně nesouhlasilo* se soužitím homosexuálních párů celkem 3,1 %.

Při porovnání názorů obou skupin respondentů dojdeme k závěru, že středoškolští studenti převážně *souhlasí*. Co se týče seniorů, ti sice také *souhlasí*, ale větším procentuálním zastoupením, než u středoškolských studentů byly voleny možnosti, kdy respondenti *nesouhlasili* s tímto typem soužití. Druhou nejčastější volbou seniorů byla odpověď „*Nevím*“, tudíž můžeme usuzovat, že často k této problematice nemají ucelený postoj.

V rámci výsledků můžeme najít odpověď na **Hypotézu 3: Generace středoškolských studentů upřednostňuje alternativní formy soužití v početnějším procentuálním zastoupení než skupina seniorů.** Můžeme říct, že došlo k **potvrzení** této hypotézy, jelikož středoškolští studenti v 60,9 % *rozhodně souhlasili* se soužitím homosexuálních partnerů a *spíše souhlasili* v 18,8 %, na rozdíl od seniorů, kteří *rozhodně souhlasili* pouze v 3,1 % a *spíše souhlasili* v 39,1 %.

Otázka 22: Jak vnímáte rozvod?

Graf 17 – Rozvod

Tato otázka mapuje názory respondentů na rozvod. Zjišťuje, nakolik je v dnešní době rozvod tolerován, zda je považován opravdu pouze za krajní řešení, je dnešní společností stále nepřijímán nebo se považuje za běžné řešení partnerské krize. Jak můžeme vidět na Grafu 17, senioři se nejčastěji ztotožňovali s odpovědí: „*Partneři by si měli vyřešit své neshody a setrvat v manželství, rozvod by měl být až krajním řešením situace*“, celkem v 71,9 %. Druhou nejčtenější odpovědí ve věkové skupině seniorů byla možnost „*Partneři na to mají právo, neshody mezi partnery, nevěra či změna postojů partnerů jsou důvodem k rozvodu*“, kterou senioři uvedli celkem v 18,8 %. Zbylé odpovědi byly zastoupeny vždy po 3,1 %, u položky „*Jiné*“ senioři zmiňovali: (př. „*pokud manžel ženu bije a týrá a děti to vidí, je lepší se rozejít. Násilí zanechá následky na dětech*“, „*Partneři by měli pamatovat na to, že rozvodem nejvíc ublíží dětem, za které nesou oba zodpovědnost. Neshody mezi sebou by měli začít zavčas řešit. Pomocí mohou být různá manželská setkání, kde se mohou setkat i s odborníky. Jen o to musí mít oba zájem.*“). Středoškolští studenti téměř ve stejném procentuálním zastoupení (46,8 %) uváděli odpověď: „*Partneři na to mají právo, neshody mezi partnery, nevěra či změna postojů partnerů jsou důvodem k rozvodu*“, a také možnost: „*Partneři by si měli vyřešit své neshody a setrvat v manželství, rozvod by měl být až krajním řešením situace*“ (celkem ve 45,3 %). Celkem 4,7 % respondentů uvedlo, že „*Partneři by měli setrvat v manželství i přes neshody kvůli např. svým dětem, okolí, majetku, ...*“ Odpověď, že „*Partneři by*

měli setrvat v manželství za každou cenu“, zvolil jeden respondent (1,6 %). Možnost *„Jiné“* zvolil jeden (1,6 %) respondent s odpovědí: *„Nejvíce souhlasím s tvrzením 1, ale v některých případech by možná v manželství setrvat měli – kvůli dětem.“*

Na základě **výzkumné otázky 6: Jak vnímají jednotlivé skupiny respondentů rozvod?** byla stanovena výše zmíněná otázka *Jak vnímáte rozvod?* Na základě výsledků můžeme říct, že skoro tři čtvrtiny (71,9 %) respondentů ze skupiny seniorů rozvod vnímá až jako krajní řešení, partneři by se měli alespoň pokusit řešit svůj problém a setrvat ve vztahu. 18,8 % seniorů uvádí, že partneři mají na rozvod právo, ať mají důvod, jaký chtějí. Středoškolští studenti nejčastěji uvádějí taktéž tyto dvě možnosti (obě s téměř stejným procentuálním zastoupením).

4.3 Diskuse

V návaznosti na zpracované teoretické poznatky bylo realizováno vlastní výzkumné šetření, kterého se účastnily dvě skupiny respondentů – středoškolští studenti a senioři.

Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat mezigenerační pohledy na rodinné soužití. Hypotézy byly vytvořeny na základě reálných výzkumů, které se zaměřovaly na problematiku rodiny. Veškeré hypotézy výzkumu se podařilo potvrdit.

Některé odpovědi na otázky byly dle skupin respondentů téměř shodné, jiné se ale výrazně lišily. Můžeme však říct, že obě skupiny respondentů se často shodly v preferenci manželského soužití, avšak názory se liší v předchozí zkušenosti se soužitím partnerů. Středoškolští studenti častěji preferovali nejprve si vyzkoušet společné soužití před uzavřením sňatku než senioři. Středoškolští studenti jsou obecně více otevření alternativním formám soužití, ať už se jedná o nesezdané soužití či o toleranci soužití homosexuálních partnerů. Středoškolští studenti často nepřisuzují typu soužití velkou důležitost a spíše kladou důraz na kvalitu vztahu obecně. Můžeme se také domnívat, že středoškolští studenti častěji partnerský vztah nevnímají jako trvalý závazek, jako je tomu u skupiny seniorů.

Skupina seniorů se stále více přiklání k tradičním formám soužití, upřednostňují manželství a hodnotí ho jako faktor kvality jak pro partnerský vztah, tak pro výchovu dítěte. Na základě výsledků výzkumu, můžeme usuzovat, že manželství je stále spojováno s rodičovstvím, je stále společností uznávanou institucí a zastupuje hluboké emocionální vazby. Překážkou pro uzavření manželství mohou být ale postoje, kdy se manželství může jevit jako jistý závazek. Respondenti uznávali, že rozchod v rámci nesezdaného soužití

se může zdát jednodušší než v manželství. Rozvod často respondenti hodnotili za odůvodněné řešení partnerských problémů, můžeme říct, že tolerance rozvodu byla ze strany respondentů celkem velká. Nesezdané soužití umožňuje partnerům větší volnost v rozhodování i volnost finanční než soužití manželské.

Co se týče velikosti rodiny, nejčastěji obě skupiny respondentů uváděly jako ideální počet dětí v rodině 2 nebo 3 děti. Senioři se spíše přikláněli k narození dítěte matce do 25 let a středoškolští studenti častěji preferovali věk matky vyšší než 25 let. Můžeme zde tedy vidět odsouvání rodičovství do pozdějšího věku. Za hlavu rodiny nejčastěji obě skupiny respondentů považovaly oba partnery.

Za nedostatky při výzkumném šetření můžeme považovat nedostupnost výzkumů zabývajících se obdobným tématem, tedy pohledy rozdílných věkových skupin na rodinu, rodičovství či partnerství. Za úskalí můžeme také považovat přílišnou složitost dotazníku, který nebylo vždy jednoduché vyhodnotit. Pro příště by bylo vhodnější zvolit dotazník jednodušší, například s jedním typem otázek. Využitý dotazník se snažil respondenty nenavádět k jednotlivým odpovědím a snažil se dát respondentům prostor pro vyjádření případného vlastního názoru, což ale bylo následně složité při vyhodnocování samotného výzkumu.

Závěr

Rodina je výrazným činitelem socializace jedince, jde o primární prostředí, ve kterém je dítě vychovááno, rodina má tedy významný vliv na formování osobnosti jedince. Je tedy důležité se rodinou zabývat, zkoumat její potřeby, její vývoj a přeměnu podoby, vztahů uvnitř rodiny apod. V dnešní dynamicky se měnící společnosti se rodina proměňuje stále rychleji.

Bakalářská práce by tedy mohla přiblížit podobu a proměny dnešní rodiny všem jejím čtenářům a být také podnětem pro další a hlubší zkoumání rodinného systému.

Cílem bakalářské práce bylo teoreticky popsat trendy v proměnách struktury a funkcí současné rodiny. Tato problematika je popsána v rámci druhé a třetí teoretické kapitoly.

V první části práce jsme se zaměřili obecně na rodinu, jaké má plnit funkce, jaké existují typy rodinného uspořádání apod. Abychom pochopili, jakou má dnešní rodina podobu, je potřeba nahlédnout do historie, na činitele, které rodinu ovlivnily a postupně přeměnily do podoby, jakou můžeme vidět dnes. Proto druhá teoretická kapitola odkrývá vývoj, kterým si rodina prošla v průběhu let. Porovnává také rodinu tradiční s rodinou moderní. Protože se rodina za posledních více než 30 let radikálně proměnila a stále se mění a vyvíjí, je třetí kapitola věnována širěji dnešní rodině, věnuje se fenoménům s rodinou spjatým, její podobou, proměnou funkcí, také podobou funkční rodiny, nahlížíme také na tzv. krizi rodiny, kterou autoři často zmiňují. V této části jsou popsány také možné perspektivy rodinného vývoje.

V rámci bakalářské práce bylo realizováno výzkumné šetření, jehož cílem bylo mapovat mezigenerační pohledy na rodinné soužití. Empirická část práce je tedy zaměřena na vyhodnocení výsledků výzkumného šetření. Zkoumá, jak vypadá dnešní rodina z pohledu středoškolských studentů a seniorů a zda se jejich názory v nějaké míře liší. Z výsledků vyplývá, že pohledy jednotlivých skupin respondentů se často razantně neodlišují, i když patrné rozdíly v odpovědích najít můžeme. V rámci výzkumného šetření došlo k potvrzení všech hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek.

Seznam použitých zdrojů

BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2932-6.

ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-864-3211-4.

FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5087-7.

FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-586-1.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, [1993]. ISBN 80-85605-28-7.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.

GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy. ISBN 80-710-6396-7.

Graf 3 Úhrnná plodnost a průměrný věk matek, 1920–2019. In: *Český statistický úřad* [online]. 05.06.2020 [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu.

HAŠKOVÁ, Hana. *Vlastní cestou?: životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-178-7.

HAVIGER, Jiří, Jana Marie HAVIGEROVÁ a Irena LOUDOVÁ. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-429-8

HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny: (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998. ISBN 80-704-0315-2.

HÖFFNER, Joseph. *Manželství a rodina*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. Ordo socialis. ISBN 80-859-5949-6.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné: [smlouva o vypořádání vztahů mezi manžely pro dobu po rozvodu]*. [Praha]: C.H. Beck, 2000. Edice právních rozhledů. ISBN 80-717-9293-4.

KNYTL, Martin a ŠPRÁCHALOVÁ, Lucie. *Typografie & odborný text: průvodce pro zpracování nejen závěrečných prací*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2020. ISBN 978-80-7435-814-2.

KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-731-5004-2.

KUCHAŘOVÁ, Věra, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE, Olga NEŠPOROVÁ, Jana PALONCYOVÁ a Lucie VIDOVIČOVÁ. *Zpráva o rodině 2020*. Praha: VÚPSV, 2020. ISBN 978-80-7416-379-1.

LACA, Slavomír. *Výchova – rodina – hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32-1.

LAJDA, Juraj (ed.). *Mezinárodní den rodiny 2014: rodina v 21. století: vyhlídky, problémy, řešení: sborník projevů z evropské konference pořádané dne 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR*. Přeložil Iveta VALIDŽIČOVÁ. Praha: Ideál, 2015. ISBN 978-80-86995-29-8.

MAŇÁK, Josef, Jiří PROKOP a Jan SOLFRONK, ed. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a psychologie: příspěvek ke vzdělávání učitelů*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-58-3.

MAREŠ, Petr a Tomáš POTOČNÝ, ed. *Modernizace a česká rodina = Modernization and the Czech family: sborník prezentací na sympoziu pořádaném ve dnech 15.-17. října 2003 Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Barrister & Principal, 2003. ISBN 80-86598-61-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901-4247-8.

MONTOUSSÉ, Marc a Gilles RENOARD. *Přehled sociologie*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8976-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-702-9018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. *Základy sociologie*. ISBN 80-858-5075-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

PETRUSEK, Miloslav. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-02-4.

Porodnost a plodnost za období 2011–2015. Praha: Český statistický úřad – Odbor statistiky obyvatelstva, 2016. Dostupné z: www.czso.cz/documents/10180/32853427/13011816a.pdf/e7dad6a0-67af-40eb-bcf1-a47b36167dbe?version=1.0.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a Věra KUCHAROVÁ, ed. *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008. ISBN 978-80-87007-75-4.

SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-019-3.

SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8906-2.

SMUTKOVÁ, Lucie a Peter PATYI, TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana, ed. *Sociální práce v nejisté době: Sborník odborných textů z konference Hradecké dny sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. ISBN 978-80-7435-647-6.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0848-0.

VANĚK, Antonín. *Příznaky krize manželské rodiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971. Knižnice sociologické literatury.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

Ženy a muži v datech - 2020 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020 [cit. 2021-01-26]. ISBN 978-80-250-3065-3. Dostupné z: www.czso.cz/documents/10180/151439704/30000420.pdf/5f24abfc-dbb8-4be6-98f6-1d9acff33e56?version=1.3.

Přílohy

Příloha A Dotazník použitý pro výzkumné šetření

Dobrý den,

jmenuji se Barbora Stráníková a jsem studentkou Univerzity Hradec Králové. V rámci mé bakalářské práce na téma *Mezigenerační pohledy na rodinné soužití* bych Vás chtěla požádat o spolupráci na výzkumném šetření.

Cílem výzkumného šetření je mapovat pohledy středoškolských studentů a seniorů na rodinné soužití. Veškeré odpovědi jsou **anonymní** a budou použity pouze ke zpracování bakalářské práce.

Předem děkuji za Vaši ochotu a čas. S pozdravem a přáním hezkého dne

Barbora Stráníková

U jednotlivých otázek vyznačte vždy jen jednu odpověď, pokud není stanoveno jinak.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- A) muž
- B) žena

2. Kolik je Vám let?

Uveďte číslou (např. 25).

_____

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- A) základní
- B) středoškolské
- C) středoškolské s maturitou
- D) vysokoškolské

4. V jakém prostředí jste vyrůstal/a?

- A) vesnice (méně než 3 000 obyvatel)
- B) malé město (více než 3 000, méně než 15 000 ob.)
- C) středně velké město (více než 15 000, méně než 50 000 ob.)
- D) velké město (více než 50 000 ob.)

5. Kdo Vás vychovával převážnou část dětství a dospívání (do Vašich 18 let)?

- A) oba rodiče žijící ve společné domácnosti
- B) oba rodiče žijící odděleně
- C) pouze jeden z rodičů

D) jiné: _____

6. Jak dlouho by podle Vás měl trvat partnerský vztah?

Uveďte časovou jednotku (např. měsíc, 10 let, do smrti).

_____

7. Který typ rodinného soužití upřednostňujete?

- A) nesezdané soužití (párové soužití bez církevního či civilního sňatku)
- B) manželské soužití (dlouhodobé soužití páru, zahájené sňatkem a používající právní status)

8. Co si představíte pod pojmem *rodina*?

Uveďte, z jakých členů se rodina skládá.

_____

_____

_____

_____

9. Jaký je podle Vás ideální partnerský život?

- A) nejprve si vyzkoušet společné bydlení a později se vzít
- B) uzavření manželství bez předchozího společného bydlení
- C) uzavřít sňatek až po narození společného potomka
- D) žít s partnerem bez sňatku
- E) mít partnera a nebydlet s ním v jedné domácnosti
- F) žít bez partnera

G) jiné: _____

10. Myslíte si, že je partnerský vztah v manželství kvalitnější než u nesezdaného soužití?

- A) ano
- B) ne
- C) toto kritérium není rozhodující
- D) nedokážu posoudit

11. Jaký je váš názor na manželství?

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- A) stále má své místo ve společnosti
- B) je důležité pro výchovu dětí
- C) potvrzuje volbu partnera pro společný život
- D) manželství je pouze úřední stvrzení vztahu dvou lidí
- E) v dnešní době nepovažuji za důležité

F) jiné: _____

12. Z jakých důvodů si myslíte, že lidé uzavírají manželství?

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- A) nechtějí se vázat
- B) chtějí nejprve vztah na zkoušku

- C) snadnější rozchod
  - D) svobodnější rozhodování
  - E) chtějí předejít komplikacím při rozvodu
  - F) finanční volnost
  - G) neplánují děti
  - H) uzavírají registrovaná partnerství
- I) jiné: _____

13. Schvalujete, když spolu partneři žijí, aniž by uzavřeli manželství?

- A) rozhodně souhlasím
- B) spíš souhlasím
- C) nevím
- D) spíš nesouhlasím
- E) rozhodně nesouhlasím

14. Jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině?

Uveďte číslouku (př. 25).

_____

15. Mělo by se dítě narodit do manželství?

- A) ano
- B) ne
- C) na vztahu nezáleží

16. Jaký je podle Vás ideální věk matky na početí prvního dítěte?

Uveďte číslouku (př. 40).

_____

17. Jaký typ soužití je podle Vás vhodný pro výchovu dítěte?

- A) sezdané (manželské) soužití
- B) nesezdané soužití
- C) nezáleží na druhu společného soužití

18. Jaké vidíte výhody u manželství?

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- A) jistota a opora v partnerovi
- B) větší finanční jistota a pocit zabezpečení
- C) pouze administrativní důvody (na úřadech, v nemocnici, ...)
- D) společné přijetí
- E) není tak snadné se rozejít (motivace k řešení problémů)
- F) důkaz opravdové lásky (veřejné potvrzení volby partnera)
- G) větší důvěra mezi partnery
- H) potvrzení stálého závazku
- I) člověk se necítí být tak sám
- J) dobré prostředí pro výchovu dětí

K) jiné: _____

19. Jaké vidíte výhody u nesezdaného soužití?

Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- A) snazší rozchod ("bezpapírový")
- B) volnější vztah, nevázanost
- C) žádné výhody
- D) větší svoboda rozhodování (nezávislost)
- E) moderní trend – partneři se nechtějí vázat
- F) finanční nezávislost, vlastní majetek

G) jiné: _____

20. Kdo by měl být hlavou rodiny?

- A) muž
- B) žena
- C) oba partneři
- D) děti
- E) částečně všichni členové rodiny

21. Jaký máte názor na soužití homosexuálních partnerů (osob stejného pohlaví)?

- A) rozhodně souhlasím
- B) spíš souhlasím
- C) nevím
- D) spíš nesouhlasím
- E) rozhodně nesouhlasím

22. Jak vnímáte rozvod?

- A) partneři na to mají právo, neshody mezi partnery, nevěra či změna postojů partnerů jsou důvodem k rozvodu
- B) partneři by si měli vyřešit své neshody a setrvat v manželství, rozvod by měl být až krajním řešením situace
- C) partneři by měli setrvat v manželství i přes neshody kvůli např. svým dětem, okolí, majetku, ...
- D) partneři by měli setrvat v manželství za každou cenu

E) jiné: _____

_____

_____